

Humankapital

Hvad betyder dimittendalder for indkomsten?

Trond Beldo Klausen

Centre for Comparative Welfare Studies
Working Paper
Editor: Per H. Jensen and Jrrgen Goul Andersen
E-mail: perh@socsci.auc.dk and goul@socsci.auc.dk

www.ccws.dk

Working papers may be ordered by:
Inge Merete Ejsing-Duun
FibigerstrF de 1
9220 Aalborg q

E-mail: ime@socsci.auc.dk

Tlf: (+45) 96 35 82 18
Fax: (+45) 98 15 53 46

Layout: Inge Merete Ejsing-Duun

Print: Uni-Print, AAU
Aalborg 2006

ISBN 87-90789-73-3

ISSN 1398-3024-2006-37

Humankapital
Hvad betyder dimittendalder for indkomsten?

Af Trond Beldo Klausen

Rapport no. 1 fra projektet

Catching Up Qualifications or Fooling Around?
The Transition from Education to Work among Young People

Rockwool Foundation &
Centre for Comparative Welfare Studies
Aalborg University

Summary

Young people in Denmark spend unusually much time in and out of the educational system before they complete their education and seek a job. By comparative standards, they are late starters in elementary school, they often spend an extra year before entering high school, and after high school, they usually take one or two years of sabbaticals (often more) before entering further education. As a result, graduates at university level often reach the age of 30 before having their first professional job.

This constitutes an obvious limitation to labour supply which aggravates the problems of demographic change with ageing populations. Thus there would seem to be a great possibility for increasing labour supply by exploiting the potential for lowering the graduation age. For the individual, this will at the same time increase the accumulated income over the life-course, due to more years spent on the labour market. However, it has also been argued that apparent waste of time by “fooling around” allow young people to catch up qualifications that enable them to enhance their creativity and competences which are more and more important assets in a globalized economy. If this is the case, this should also be reflected in their incomes after graduation (assuming that there is a relationship between productivity and wages). One could easily imagine that this increase in qualifications would be an advantage both for the individual and for society.

This report examines how individual economic returns depend on graduation age. It's based on a population study of university- and college-graduates who are born between 1954 and 1971, totalling 156.505 individuals. The findings do not confirm that high graduation age enhance the value of people's labour power. On the contrary, for university-candidates graduation age is negatively related to income at any given level of seniority. This means that those who graduate at a high age do not only experience a lower life income due to a smaller number of years spent on the labour market; they also suffer from a substantially lower annual income throughout their career. By 2001, the income difference between a 24 year old graduate and a 31 year old graduate who graduated in 1995 was 17 percent. If we compare with graduates from 1987, this difference between young and old graduates increases to over 35 percent. If this trend continues until the age of retirement, individuals with the same educational level but with different graduation age will accumulate a substantial gap in income *in addition to* the difference caused by different amount of years spent on the labour market.

The pattern even holds when controlling for sex, high school grade point average and social class origin. And the trend towards higher economic return for low graduation age holds for all university-level candidates, except for doctors, dentists, pharmacists and other health service candidates. For these groups, graduation age bears no significant impact on yearly income.

These figures do not entirely rule out the possibility of some remaining, uncontrolled selection-biases, e.g. regarding motivation, ambitions or value orientations. But the differences are surprisingly large. The most straightforward alternative explanation is that long sabbaticals before and during university education may lead to a “devaluation” of competences among “late starters” and “slow movers” which is difficult to recover from. As to the “late starters”, one could feel tempted to compare with people in elite sports who exit from training from, say, the age of 18 to the age of 20. They would not be likely candidates for world championship!

At a later stage, the register-based study will be complemented by other analyses that can provide a more definitive picture of the causes of these figures. But already at this stage, the remarkable findings should at least serve to make students (and their advisors) reflect about the consequences of their choices.

Author note

Trond Beldo Klausen is sociologist and PhD fellow at Centre for Comparative Welfare Studies, Aalborg University. His research is mainly within the field of intergenerational inequality. He is at present writing a thesis about the effects of social class origin on economic returns on the Danish labour market.

Indledning og problemstilling

Debatten om den høje danske dimittendalder på de videregående uddannelser har stået på længe og nåede en foreløbig top i 2005. Allerede i det nye regeringsgrundlag i februar 2005 identificerede regeringen de danske unges lange tid om at blive færdige med studierne som et velfærdsproblem (Regeringen 2005). Og siden blev sagen behandlet både i Velfærdskommissionen (2005a, 2005b) og i Globaliseringsrådet (2005).

I oplægget til Globaliseringsrådet skønnede regeringen, at de studerendes pauser og ventetid forringer arbejdsudbuddet med omkring 30.000 personer. Velfærdskommissionen er endnu mere konkret: En forkortelse af uddannelsestiden med ½ år på de videregående uddannelser kan øge arbejdsudbuddet med 5-10.000 personer (Velfærdskommissionen 2005a, 43). I en situation med stadig flere ældre er lavere dimittendalder én af mulighederne for at øge udbuddet på det danske arbejdsmarked.

Der er lanceret flere forslag for at opnå en lavere dimittendalder. Af positive virkemidler drejer det sig bl.a. om at forbedre studievejledningen, forbedre undervisningen, forbedre vejledningsprocessen i forbindelse med specialet, gøre overgangen mellem gymnasiet og de videregående uddannelser nemmere, tilbyde hurtigere reeksamination til dem, der dumper til eksamen, samt belønne tidlig studiestart med en forhøjet SU og afslutning til tiden med ekstraklip. Blandt de mere barske virkemidler er tidsbegrænset mulighed til at søge optagelse via kvote 1, afkortning af SU for dem, der begynder for sent på en videregående uddannelse, afskaffelse af muligheden til at opspare SU-klip til studiets afslutning gennem fravalg tidligere i uddannelsesforløbet, at lade tidsforbruget fremgå af eksamensbeviset - samt for uddannelsesinstitutionernes vedkommende, at lade gennemføringshastighed være et kriterium for taxameterbevillingerne.

De studerendes organisationer er imod en forringelse af SU-systemet, men har stillet sig positive overfor, samt delvis selv foreslået, nogle af de øvrige virkemidler – særlig oprustning af undervisning og studievejledning.

At dimittendalderen er højere i Danmark end i de fleste andre lande, er ikke til debat. Ifølge Velfærdskommissionen (2005a, 35) er det først og fremmest i de nordiske lande og Tyskland, de studerendes alder er høj. Og Danmark ligger helt i top. Egne beregninger viser, at gennemsnitsalderen for danske universitetsdimittender (født i perioden 1954 – 71) var 28,4 år i 2001, mens den var 27,4 år for dem, der har afsluttet en mellemlang videregående uddannelse (Klausen, forthcoming).

Der er til gengæld ikke enighed om, hvorvidt det overhovedet er et problem, at de danske unge afslutter uddannelsen sent. Blandt andet har der været argumenteret for, at det er med til at begrænse tilbøjeligheden til at vælge forkert studium, og at det generelt modner de studerende (Politiken 28. juli 2005).

Og det kan jo tænkes, at der kan være positive effekter af en udskudt uddannelse. For de studerende skaffer sig erfaring ved siden af studierne. Og de realiserer nogle projekter ("ud at opleve verden"), som måske nok kommer i konflikt med målet om at blive hurtigt færdig, men som alligevel kan tænkes at give nogle fordele på arbejdsmarkedet bagefter. I en globaliseret økonomi, hvor Danmark skal overleve på kreativitet og innovation, er det måske slet ikke en dårlig investering, hverken for samfundet eller for den enkelte, at de unge får en bredere horisont, frem for blot at sidde flittigt ved skrivebordet og tilegne sig viden. Både samfundsøkonomisk og for den enkelte kan det være gavnligt, at de unge ikke bare går "den lige vej".

Man kan imidlertid også forestille sig, at der er et misforhold mellem den samfundsøkonomiske gevinst og gevinsten for den enkelte. Selv om personer med lav kandidatalder måske er lige så fagligt kvalificerede som de lidt ældre, så virker ikke usandsynligt, at arbejdsgiverne kan foretrække lidt ældre dimittender, f.eks. pga. generelt større modenhed. M.a.o. kan arbejdsgivere, hvis de skal vælge mellem to lige kvalificerede nyuddannede kandidater, vælge den ældste, fordi de forventer, at denne vil have bredere erfaring og større pondus. Der vil således være en privat gevinst af en højere dimittendalder, selv om det er negativt ud fra et samfundsmæssigt perspektiv.¹

Den politiske diskussion om disse emner baserer sig stort set på et rent spekulativt grundlag. Heller ikke Velfærdskommissionen har tilvejebragt et vidensgrundlag, men baserer sine forslag på beregninger over mængden af arbejdskraft uden at tage højde for eventuelle forskelle i kvaliteten.

Fra norske undersøgelser har vi enkelte resultater, der kunne synes at bekræfte antagelsen om en privat gevinst af højere dimittendalder, men på dansk grund har vi alene undersøgelser, der viser, at studerende, der tilbringer for mange år efter gymnasiet, før de kommer i gang med en uddannelse, har et højere frafald. Det siger imidlertid ikke noget om, hvordan de, der faktisk gennemfører, klarer sig bagefter.

Dersom en høj dimittendalder er et resultat af, at de studerende bruger tiden på at tilegne sig relevante kvalifikationer udenfor uddannelsessystemet, må man forvente, at det på sigt afspejles i kandidaternes lønniveau, når de kommer i arbejde efter endt uddannelse. For påstanden om, at de unge øger deres arbejdsmarkedsværdi ved at lave noget andet før og/eller ved siden af studierne, vil jo være ubegrundet, hvis den forøgede værdi ikke også giver højere løn. Godt nok er lønssystemet på mange delmarkeder, specielt inden for den offentlige sektor, temmelig stift, så forskelle i kvalifikationer ikke *nødvendigvis* afspejles i lønnen. Men selv her kan der jo være forskelle i chancerne for advancement, og for arbejdsmarkedet som helhed vil en højere værdi af arbejdskraften uvægerligt slå igennem som højere indkomst for den enkelte i én eller anden udstrækning.

¹ Erfaring og pondus er selvsagt egenskaber, der kan give arbejdskraften højere værdi. Pointen er imidlertid, at de samfundsmæssige omkostninger kan overstige den samfundsmæssige produktivtetsgevinst.

Formuleret lidt mere teoretisk, så er spørgsmålet, om personer med en højere dimittendalder via deres erfaringer uden for uddannelsessystemet har forøget deres humankapital (Becker 1993). Hvis det er tilfældet, må de også forvente at opnå en bedre aflønning end unge med et strømlinjet studieforløb.

Humankapitalteorien er ret ligetil: Lønmæssige forskelle kan forklares med forskelle i individernes humankapital (f.eks. viden og erfaring), som kan tilegnes gennem uddannelse, både på arbejdspladsen og i en uddannelsesinstitution, eller ved at udføre et stykke arbejde - altså konkret arbejdserfaring. Eller evt. ved andre aktiviteter, herunder rejser, frivilligt arbejde mm., der kan give organisationserfaring, større selvstændighed, modenhed eller kreativitet.

Det bør understreges, at det alene er de mulige positive effekter for den enkelte, opmærksomheden rettes mod i nærværende undersøgelse. De samfundsmæssige effekter på arbejdsudbuddet kan samtidigt godt være negative – ud fra et samfundsperspektiv må man i givet fald vurdere, om den negative udbudseffekt er større eller mindre end den (tilsyneladende) positive kvalifikationseffekt.

Desuden omhandler undersøgelsen kun indkomstsiden. Vi modregner ikke evt. negative virkninger af øget lånebyrde, færre erhvervsaktive år som kandidat osv. Hensigten med undersøgelsen er udelukkende at blive klogere på, om en højere dimittendalder giver mere attraktive kandidater for arbejdsmarkedet.

Den eksisterende viden på området

Når det gælder sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst, er den forskningsbaserede viden til at overse. Den er ikke-eksisterende i Danmark, og det er også småt med viden fra andre lande. Det nærmeste, man kommer undersøgelser vedrørende dimittendalder og indkomst, er nogle norske studier, der egentlig kun indirekte drejer sig om dimittendalder. De empiriske analyser fra Norge viser dog, at der er en *positiv* sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst (Klausen 2000, Mastekaasa 2000).

De norske resultater er således i overensstemmelse med antagelsen om, at aktiviteter udenfor uddannelsessystemet kan øge humankapitalen. For civilingeniører gælder det dog kun til en vis grænse, for efter en vis alder går sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst over fra at være positiv til at være negativ. Vendepunktet er 31 år (Klausen 2000, 71). Indtil en dimittendalder på 31 år opnår norske civilingeniørstuderende en højere årlig indkomst af at udskyde afslutningen af uddannelsen et år, derefter er indkomstudviklingen negativ for dem, der udskyder studierne yderligere. Alderskurven er omtrent den samme, når det gælder risiko for arbejdsløshed. Ledighedsrisikoen aftager med øgende dimittendalder til og med 28 år, derefter øger den igen (Klausen 1999b, 180).

Også blandt filologer, jurister, civiløkonomer og naturvidenskabelige kandidater er der en positiv sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst. For disse er indkomsten dog jævnt øgende med dimittendalder (Mastekaasa 2000, 540-41).

For Danmarks vedkommende har Velfærdskommissionen (2005b, 45-48) beregnet privatøkonomisk afkast af at blive hurtigere færdig med uddannelsen. Kommissionens beregninger viser, at ét års tidligere afslutning indebærer et plus på ca. 2 procent på disponibel livsindkomst. Velfærdskommissionen betegner selv effekten som beskeden.

Kommissionen har tilsyneladende lagt en gennemsnitlig indkomst til grund i sin model, hvilket indebærer, at den positive effekt, en lavere dimittendalder har på livsindkomsten, udelukkende skyldes, at kandidaterne kommer tidligere ud på arbejdsmarkedet. Det er således ikke den direkte sammenhæng mellem dimittendalder og årlig indkomst på individniveau, Velfærdskommissionen har undersøgt, men alene effekten af forskellig antal år på arbejdsmarkedet.

Hvis de unge kandidater mangler noget i deres erfaringer, som de ikke har kunnet læse sig til, og hvis de derfor aflønnes dårligere, så kan de hurtigt blive overhalet af dem, der bruger lidt længere tid på studierne. Kort sagt: Dersom de studerendes ekstra tidsforbrug giver højere kvalifikationer (øget humankapital) kan man forvente, at der vil være en positiv sammenhæng mellem dimittendalder og årlig indkomst også i Danmark. Ud fra de norske undersøgelser kunne det dog forventes, at den positive effekt aftager, i hvert fald inden for nogle fagområder, når de studerende når en vis alder.

Den teoretiske begrundelse for en kurvelineær sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst er, at afkastet af erfaring er højest, når erfaringsniveauet i udgangspunktet er lavest. Grænsenyttens af et års ekstra erfaring er aftagende, hvilket er en kendt sammenhæng i undersøgelser af afkast af arbejds erfaring, *efter* at de studerende er blevet færdige med uddannelsen (se f.eks. Klausen 1999a, 81,86). En lignende sammenhæng kan gøre sig gældende, også når det gælder arbejds erfaring, inden kandidaterne blev færdige. For det kan være grænser for, hvor megen relevant arbejds erfaring, man kan tilegne sig, inden uddannelsen er færdiggjort.

Data og klassifikation

Til at besvare spørgsmålet om den privatøkonomiske effekt af dimittendalder anvendes her et registerbaseret datamateriale, der som udgangspunktet består af alle kandidater født i perioden 1954 – 1971 fra de lange og mellemlange videregående uddannelser. Datamaterialet, som er udtrukket fra offentlige registre i Danmarks Statistik, er en del af et større datasæt, der anvendes i et forskningsprojekt om sociale belønningsforskelle på det danske arbejdsmarked.

Måletidspunktet for indkomst er 2001, hvilket indebærer en yderligere tilskæring af data. For at få en acceptabel variation i dimittendalder, rettes opmærksomheden her udelukkende mod

de kandidater, der blev færdige med uddannelsen i perioden 1985 – 1995, til sammen 156.505 personer.

Den målte indkomst er bruttoindkomst. Det inkluderer løn, indkomst fra selvstændig erhvervsvirksomhed, diverse former for kapitalindkomst samt overførselsindkomster. Løn udgør for de allerfleste langt en hovedpart af indkomsten. Fordelen med at anvende bruttoindkomst i analyserne i stedet for løn er både, at en relativt stor gruppe selvstændige, som ellers ville falde bort, inkluderes, og at målet for indkomst er så bredt som muligt for alle, der er med i analysen.

Laveste dimittendalder er sat til 24 år i analysen. Det svarer til alderen på en universitetskandidat, der har fulgt den hurtigste vej gennem uddannelsessystemet, set i forhold til dagens normering. Vedkommende har påbegyndt gymnasiet umiddelbart efter afsluttet folkeskole (dvs. ingen 10. klasse), har fuldført gymnasiet på normeret tid, har påbegyndt kandidatuddannelsen uden forudgående sabbatår og har gennemført uddannelsen uden ophold eller forsinkelser. For drengenes vedkommende er der heller ikke fragået nogen tid til værnepligt. Der er ikke så mange, der har valgt den hurtigst mulige vej. Og der er kun en håndfuld, der afsluttet uddannelsen før fyldte 24 år.² Fordelingen på dimittendalder i den udvalgte uddannelseskohorte er gengivet i tabel 1.

Tabel 1. Frekvens på dimittendalder. Alle kandidater fra de lange og de mellemlange videregående uddannelser født i perioden 1954 -1971, uddannet i perioden 1985 -1995.

Dimittendalder:	LVU	MVU
21	0,0	0,2
22	0,1	2,4
23	0,7	7,5
24	5,8	14,6
25	11,8	17,9
26	15,8	15,4
27	15,6	10,8
28	13,7	7,8
29	10,9	5,7
30	7,9	4,2
31	6,0	3,2
32	3,9	2,5
33	2,7	1,9
34	1,8	1,5
35	1,2	1,2
36	0,8	1,1
37	0,5	0,8
38	0,5	0,6
39	0,2	0,4
40	0,1	0,2
41	0,0	0,1
Total	100,0	100,0
N	48.857	107.648

² Blandt kandidaterne fra de lange videregående uddannelser blev 0,8 procent færdige før fyldte 24 år. På de mellemlange videregående uddannelser er andelen 10,2 procent. For begge grupper vedkommende er alderen sat til 24 år i analysen.

Tabellen viser, at andelen med laveste dimittendalder er ret lav, hvilket ikke er overraskende. Andelen unge dimittender er højere på de mellemlange uddannelser, hvilket også er som forventet. Derudover kan vi se, at spredningen er betydelig. Dog bliver 75 procent i de fødselskohorter, der ligger til grund for den nærværende undersøgelse, færdige med lang videregående uddannelse og 82 procent bliver færdige med en mellemlang videregående uddannelse, inden de fylder 30.

Rapporten her tager altså sigte på at undersøge, hvorvidt der er indkomstforskelle for indkomståret 2001 mellem de aldersgrupper, som er med i tabellen. Som udgangspunkt analyseres sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst uddannelsesår for uddannelsesår. Først undersøges de, der blev færdige i 1985, dernæst 1986, så 1987 osv. Årsagen til, at analyserne gennemføres på denne måde, er at vi ønsker at holde anciennitet mest mulig konstant.

For dem, der blev færdige med uddannelsen i 1985, er fødselsårgangene 1954 – 61 med i analysen, dvs. at de var 24-31 år på uddannelsestidspunktet. Første fødselsår er 1954 af den enkle grund, at det er den første fødselsårgang i det datamateriale, som er anvendt. Vi har altså ikke de ældste af de nyuddannede kandidater fra 1985 med i undersøgelsen. 1961 er det sidste fødselsår, der er med i analysen af dem, der blev færdige med uddannelsen i 1985, fordi laveste dimittendalder er sat til 24 år. Når uddannelsesåret er 1986, inkluderes fødselsårgangene 1954-1962 i analysen, for 1987 inkluderes fødselsårgangene 1954 -1963 osv.³ Dette betyder, at aldersvariationen på måletidspunktet for indkomst (2001) bliver større, når uddannelsestidspunktet falder senere i perioden. De, der blev færdiguddannet i 1985 er således 40 -47 år på måletidspunktet for indkomst (2001), mens de, der blev kandidater i 1995, er 30 -47 år i 2001. Samtidigt bliver ancienniteten kortere. De, der blev uddannet i 1985, har været tilgængelige på arbejdsmarkedet i 16 år, mens 1995-kandidaterne har 6 års potentiel arbejds erfaring.

Det valgte design giver således oplysninger om variation i sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst for hvert uddannelsesår. Eventuelle forskelle mellem uddannelsesårene kan opfattes som værende en indikator på, om sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst bliver stærkere eller svagere i løbet af den erhvervsaktive karriere. Principielt er det umuligt at afgøre, i og med at det er tale om forskellige personer, der er uddannet i de forskellige år. Tolkningen vil på dette punkt således til en vis grad være spekulativ.

At opnå en større empirisk sikkerhed, ville nødvendiggøre andre data, end de, der har været til rådighed. Det ideelle design ville kræve indkomstoplysninger om hver enkelt person i en række på hinanden følgende år, efter at uddannelsen blev afsluttet. Man kunne f.eks. tage alle, der blev færdige i 1985, og så se på indkomstudviklingen i perioden 1986 -2001 for grupper af personer med forskellig dimittendalder. Dernæst kunne man tage dem, der blev færdige i 1986

³ I realiteten er spredningen på fødselsår en anelse større, fordi der er nogle, der er yngre end 24 år, når de bliver færdige med deres uddannelse. Det gælder f.eks. 1 procent af dem, der blev færdiguddannet kandidat i 1985, 0,8 procent af dem, der blev færdige i 1987 og 1,1 procent af 1989-dimittenderne. De behandles dog som 24-årige i analysen.

og undersøge deres indkomstudvikling hvert år i perioden 1987 -2001 osv. Dette ideelle design vil blive gennemført i en senere fase af projektet.

Det ideelle design ville dog ikke have været bedre egnet til at besvare det overordnede spørgsmål i denne undersøgelse, nemlig om indkomst varierer med dimittendalder. Derimod ville det selvsagt give sikrere estimater for de langsigtede effekter, forskellig dimittendalder kan have på indkomstudviklingen over livsløbet.

Givet begrænsningerne i datamaterialet eliminerer det anvendte design dog indflydelsen fra den variabel, der i størst udstrækning korrelerer med dimittendalder, nemlig anciennitet. For uddannelsesåret holdes konstant. Når man har et fast fødselstidspunkt og et fast måletidspunkt for indkomst, vil dimittendalder og anciennitet have en meget stærk negativ korrelation. For hvert år, uddannelsen udskydes, vil ancienniteten på måletidspunktet blive et år kortere. Og fordi anciennitet har stor betydning for indkomsten i det enkelte år, vil det være en meget stor fejlkilde ikke at kontrollere for anciennitet: For de yngste dimittender vil konsekvent have den længste anciennitet på indkomsttidspunktet. Hvis det var livsindkomsten, der havde været undersøgelsens afhængige variabel, ville det dog ikke have været nødvendigt at kontrollere for anciennitet.

Det er imidlertid grund til at påpege, at der ikke kun sammenlignes personer, der er født i ét bestemt år, men flere fødselsårganges indkomst i 2001, set i forhold til faste år for afsluttet uddannelse. Der vil alligevel være en vis korrelation mellem dimittendalder og indkomst, som der bør kontrolleres for, særligt når det gælder uddannelsesår med en relativt lille variationsbredde i dimittendalder.

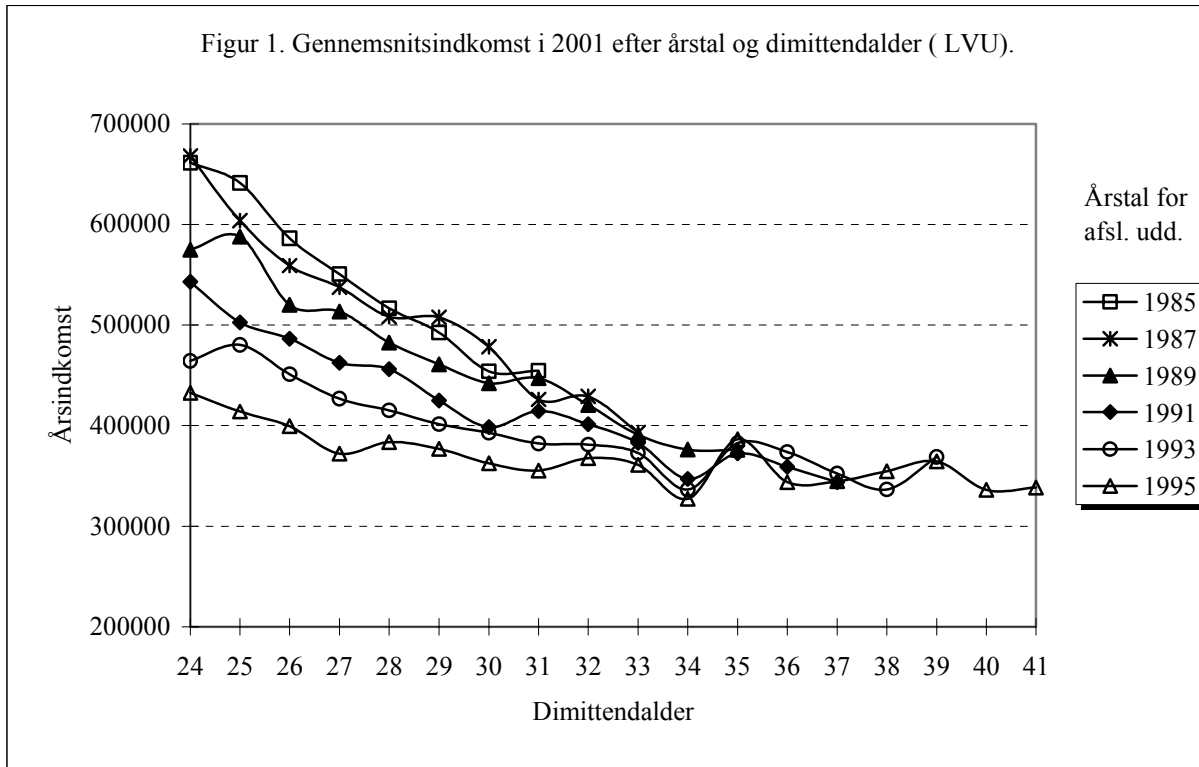
I undersøgelser af sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst er det afgørende at holde andre faktorer, der påvirker indkomst og samtidigt hænger sammen med dimittendalder, mest muligt konstant. Derfor er der i tillæg til anciennitet kontrolleret for uddannelsestype, gymnasiekarakterer, køn og social baggrund.⁴ Dermed kan vi ”rendyrke” effekten af dimittendalder så meget som muligt. For hvis f.eks. karakterer og dimittendalder har en høj korrelation og begge korrelerer med indkomst, kunne man ved at undlade at kontrollere for karakterer, komme til at forveksle effekten af præstationsforskelle med effekten af forskelle i dimittendalder.

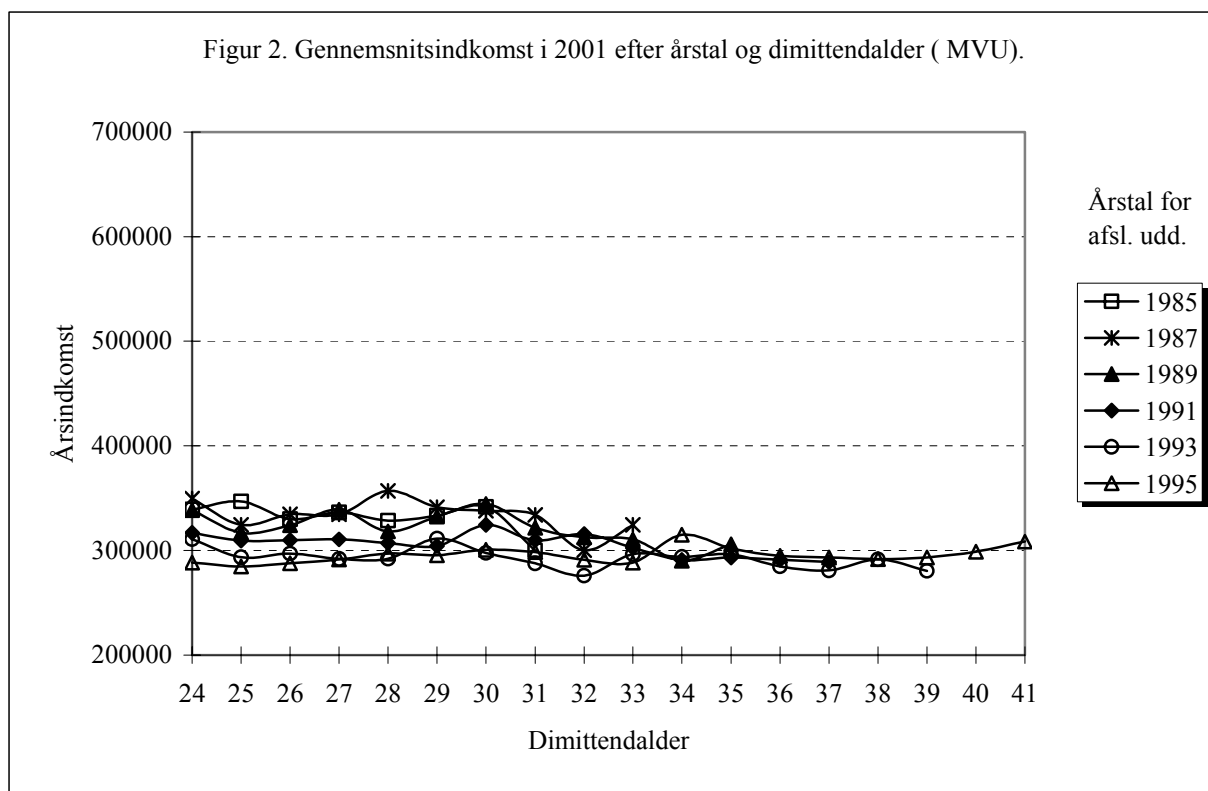
Resultater

Den første analyse drejer sig om den overordnede sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst i 2001. Den er gengivet i figur 1 og 2. For at give et overskueligt billede, præsenteres

⁴ Uddannelsestype (på LVU-niveau) er inddelt i 11 kategorier: Humaniora, samfundsvidenskab, naturvidenskab, sundhedsvidenskab, erhvervsøkonomi, jura, medicin, højere forsvarsuddannelse, samt civilingeniører, civilarkitekter og agronomer. Gymnasiekarakterer er gennemsnitskarakteren fra studentereksamen (13-skalaen) klassificeret i 5 grupper (5,5 -6,9/7,0 -7,9/8,0-8,9/9,0-9,9 samt 10 eller højere). Social baggrund er forældrenes erhvervsposition kategoriseret i 6 grupper: 1. Virksomhedsleder/ejer, 2. akademiker og højere funktionær, 3. mellemfunktionær, 4. bonde/fisker, 5. lavere funktionærer og 6. arbejder (Hansen 1995).

sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst for hvert andet uddannelsesår i perioden 1985 – 1995. Det er de faktiske gennemsnitstal, der ligger til grund for figurene. Figur 1 viser sammenhængen mellem dimittendalder og gennemsnits bruttoindkomst i 2001 for universitetskandidater, figur 2 gælder kandidaterne fra de mellemlange videregående uddannelser.

Der er flere iøjnefaldende sammenhænge her. Når det gælder hypotesen om, at højere dimittendalder medfører øget humankapital, er det overordnede indtryk, at det ikke stemmer for Danmarks vedkommende. For kandidater fra de lange videregående uddannelser *aftager* indkomsten tværtimod monotont med højere dimittendalder, og på de mellemlange videregående uddannelser er der ingen nævneværdig sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst. Det gælder for alle uddannelsesår i perioden 1985 -1995.

For de lange videregående uddannelser er det et meget overraskende resultat.⁵ Det er ikke et spørgsmål om, at unge dimittender ved en given alder har højere indkomst end de ældre. Der er tale om, at unge dimittender *på samme anciennitetstrin* har højere indkomst - altså at en 25-årig dimittend tjener mere som 35-årig, end det en 30-årig dimittend tjener som 40-årig.

Hvis indkomsten afspejler arbejdskraftens værdi, ser det altså i Danmark ikke ud til, at den erfaring, der erhverves uden for uddannelsessystemet, øger dens værdi. Umiddelbart er data i bedre overensstemmelse med en antagelse om, at den længere tid betyder en *reduktion* i kvalifikationer - at der i højere grad er tale om "fooling around" end om "catching up qualifications". Vi har dog ikke på dette stadium mulighed for at gå dybt ned i de mellemkommende mekanismer, der f.eks. også kan omfatte forhold, der vedrører samspillet mellem familie og karriere.

Indkomstforskellen mellem personer med forskellig dimittendalder fra de lange videregående uddannelser er overraskende stor. Mens en person, der var 24 år på

⁵ Tallene, der ligger til grund for figur 1, er gengivet i appendiks 1 - under "mean-kolonnen".

eksamenstidspunktet i 1985, tjente 661.000 kroner i gennemsnit i 2001 (som 40-årig), tjente en, der var 31 år på eksamenstidspunktet i 1985, kun 454.000 i gennemsnit i 2001 (som 47-årig). Den ældste dimittend tjener altså 207.000 kroner mindre årligt end den yngste dimittend, selv om de to har været tilgængelige for arbejdsmarkedet det samme antal år. Det er en forskel på 31 procent. Blandt dem, der blev uddannet i 1987, tjente den 24-årige dimittend 667.000 kroner i 2001, mens den 31-årige dimittend tjente 426.000 kroner. Her var differencen 36 procent i den yngstes favør. Og de 33-årige dimittender, som også er med i 1987-analysen, tjente mindst af alle, der blev færdige med uddannelsen det år. Sådan kan man fortsætte med de øvrige uddannelsesår: Unge dimittender tjener mere end ældre dimittender, lige meget hvilket uddannelsesår, der bliver lagt til grund.

Men figuren viser også, at sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst er mindre i de senere uddannelsesår end i de tidligere. Mens forskellen hhv. er 31 og 36 procent i 1985 og 1987, er differencen mellem 24-årige og 31-årige dimittender ”kun” 17 procent blandt dem, der blev uddannet i 1995. Sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst bliver m.a.o. stærkere, desto længere ancienniteten er.⁶

Den nærliggende fortolkning er altså, at der er en langtidsvirkning af dimittendalder på indkomst i løbet af den erhvervsaktive karriere. Som påpeget ovenfor giver data dog ikke helt skudsikre holdepunkter for en sådan konklusion, fordi det er forskellige individer, der indgår i analysen for hvert uddannelsesår.

Når det alligevel forekommer plausibelt, at sammenhængen netop er den beskrevne, skyldes det, at den alternative fortolkning ikke virker særlig oplagt. Den ville nemlig være, at sammenhængen har ændret sig over tid, så dimittendalderen er blevet mindre vigtig for indkomsten end tidligere. Hvis der overhovedet har fundet sted en udvikling i betydningen af nyuddannede kandidaters alder i løbet af 80’erne og 90’erne, kunne man udmærket forestille sig det modsatte, nemlig at dimittendalder alt andet lige skulle have fået større betydning. Det kan begrundes med, at det øgede antal akademikere på arbejdsmarkedet kan give større behov for differentiering. En generelt øget fokus på effektivitet på arbejdsmarkedet kan pege i samme retning. Og den politiske fokus på dimittendalder kan i sig selv bidrage til at højne arbejdsgiveres opmærksomhed.

Det forekommer derfor plausibelt, at betydningen i hvert fald ikke er blevet mindre over tid. Der *kan* dog konstrueres argumenter, der støtter den modsatte opfattelse. Således var det mere almindeligt tidligere, at folk gik direkte fra gymnasiet til universitetet, men til gengæld ofte havde meget kringlede eller afbrudte studieforløb, hvor de så til sidst tog sig sammen til at få en eksamen - hvis de da ikke blot droppede ud uden eksamen, hvad mange gjorde. Nutidens unge har oftere en sabbatperiode efter gymnasiet, som udnyttes til større og mere givende oplevelser, hvorefter de starter en uddannelse og måske har et meget målrettet og disciplineret studieforløb. I

⁶ For de helt nyuddannede viser en beregning, som ikke er gengivet her, at sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst er endnu svagere.

givet fald er dimittender med høj alder en mere ”vellykket” gruppe end den tilsvarende dimittendgruppe var tidligere.

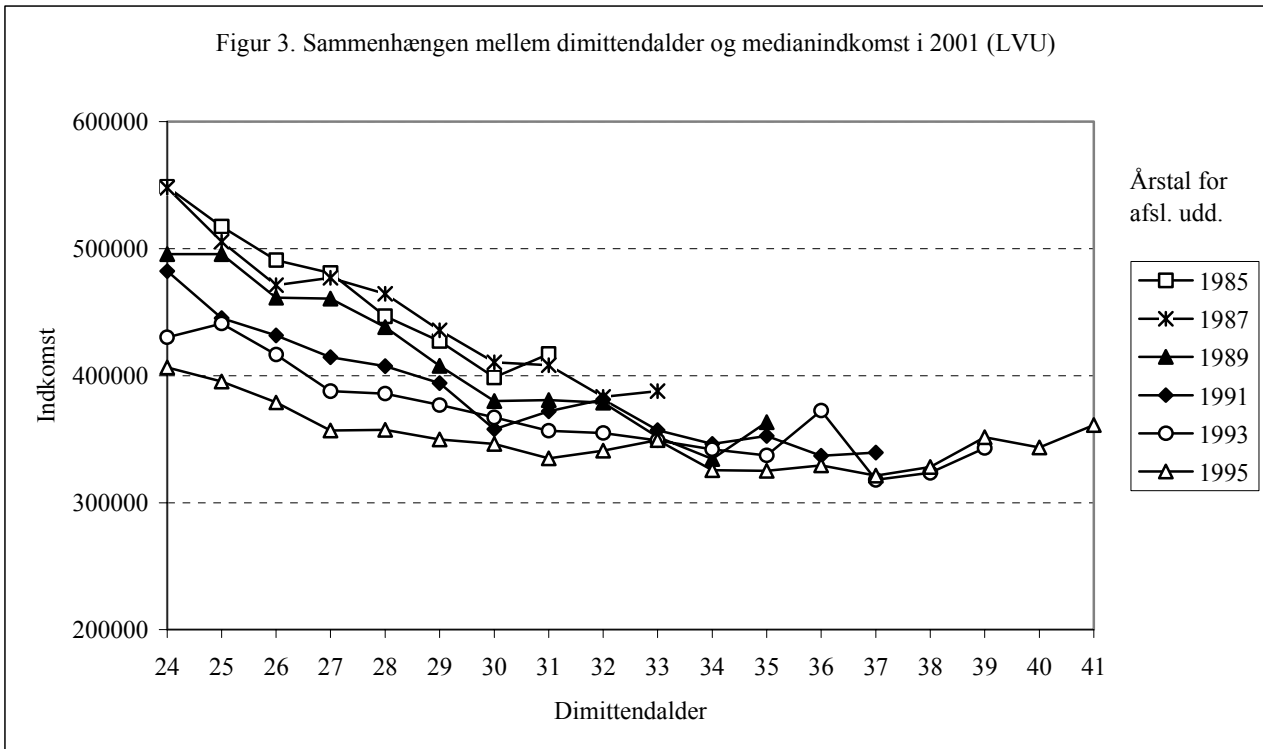
Hvilken af disse tendenser, der vejer stærkest, kan ikke afgøres på nuværende tidspunkt, men kræver mere omfattende data, der mere detaljeret dækker forløbet mellem gymnasium og kandidatidspunkt, og som også omfatter karakterniveauet fra de videregående uddannelser. Overordnet er det dog sandsynligt, at sådanne effekter er små og delvist neutraliserer hinanden. I hvert fald er det meget lidt sandsynligt, at de skulle kunne forklare de observerede data; dertil er sammenhængen alt for stærk.

Hvis ovenstående tolkninger ellers holder vand, tyder resultaterne således på, at den akkumulerede difference mellem unge og ældre dimittender over livsløbet vil blive ganske dramatisk. Forskellen løber hurtigt op i adskillige millioner kroner i løbet af den erhvervsaktive karriere.

En indvending, som kunne rejses mod resultaterne, er at det anvendte mål for gennemsnitsindkomst giver alt for stor vægt til personer, der har en meget høj indkomst. De unge dimittenders høje gennemsnitsindkomst kunne således afspejle, at der blandt de unge dimittender befinder sig en lille gruppe personer, der afviger markant fra gennemsnittet. Nogle få mangemillionærer kan som bekendt påvirke gennemsnittet ganske væsentligt. Analysen vil i så fald give et skævt billede af de typiske indkomstforskelle efter dimittendalder. For at minimere betydningen af sådanne ”atypiske” personer er der gennemført en tilsvarende analyse som i figur 1, blot med medianindkomst i stedet for gennemsnitsindkomst. Mens gennemsnitsindkomsten beregnes ved at addere hver enkelt personindkomst og dividere med antallet personer, er medianindkomsten indkomsten for den person, der deler indkomsthierarkiet i to lige store dele (den 50. percentil). Resultaterne fra mediananalysen er gengivet i figur 3.⁷

⁷ Tallene, der ligger til grund for figur 3, er gengivet i appendiks 1 - under ”median-kolonnen”.

Figur 3. Sammenhængen mellem dimittendalder og medianindkomst i 2001 (LVU)

Figuren viser for det første, at medianindkomsten generelt er lavere end gennemsnitsindkomsten. For det andet er linjerne lidt mindre stejle end i figur 1. Medianindkomsten varierer lidt mindre med dimittendalder end gennemsnitsindkomsten. Indvendingen er således ikke 100 procent irrelevant. Men også på medianindkomsten er der hovedsageligt en monoton negativ sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst, og styrken er kun marginalt påvirket. Indkomstdifferencen mellem personer med forskellig dimittendalder kan således ikke forklares med, at der er en minoritet med særlig høje indkomster blandt de unge dimittender. Så langt er resultaterne indiskutable, og vi benytter i de følgende analyser fortsat gennemsnitsindkomsten som hovedmål.⁸

Kontrol- og selektionsproblemer?

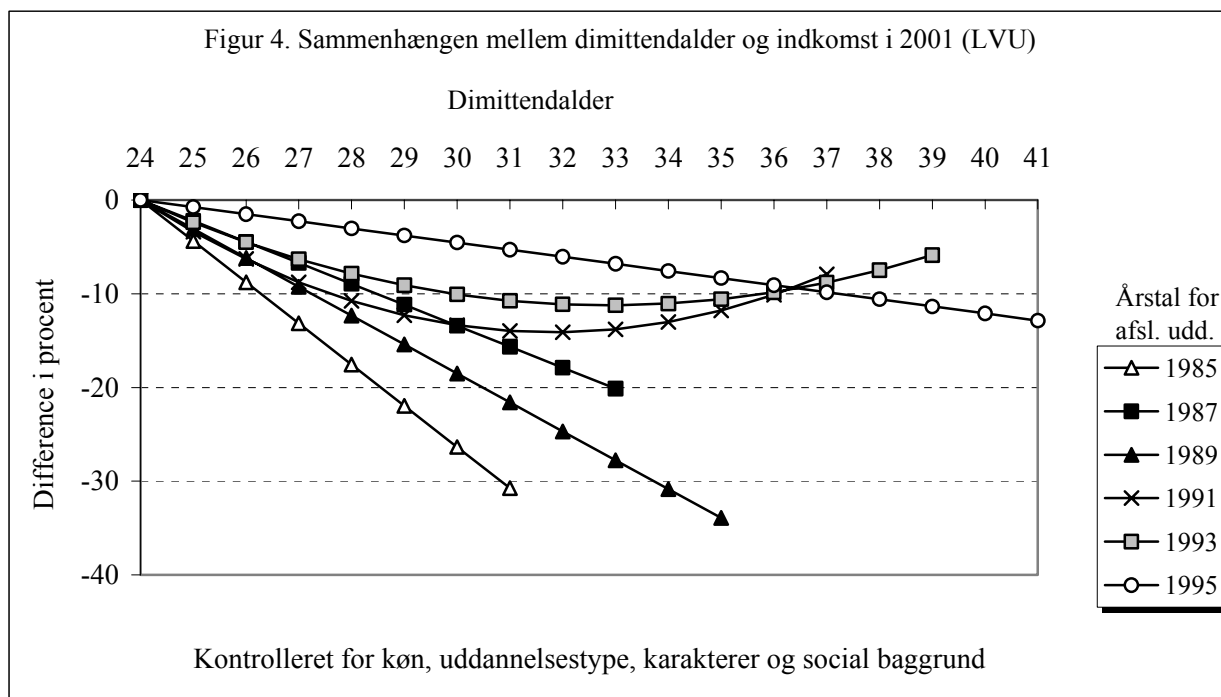
Selv om resultaterne er markante, er det dog langt fra sikkert, at de observerede indkomstforskelle kan forklares med dimittendalder alene. For det kan jo tænkes, at personer med forskellig dimittendalder også er forskellige på andre egenskaber, som i sig selv påvirker indkomsten. Der er derfor gennemført en serie analyser, hvor der er kontrolleret for en

⁸ Der er gennemført en tilsvarende analyse udelukkende på lønindkomst og udelukkende blandt lønmodtagere. Den er gengivet i appendiks 2 og viser, at sammenhængen fra figur 1 og 3 også er gældende for lønmodtagere alene.

”selektionsbias” ud fra de variable, der har været tilgængelige i datamaterialet, nemlig køn, uddannelsestype, gymnasiekarakterer og social baggrund.

Uddannelsestype kunne jo være en oplagt forklaring på resultaterne: De hurtige vælger de uddannelser, der giver højest løn. Eller: Uddannelser med lav dimittendalder giver højest løn. I begge tilfælde vil det være påkrævet at kontrollere for uddannelse. Når det gælder gymnasiekarakterer, kunne det tilsvarende tænkes, at de kvikkeste løber hurtigst igennem studiet, mens det er de mindre kvikke, der bruger lang tid. I så fald vil det ikke være dimittendalder, der er forklaringen, men de grundlæggende evner (som målt ved studentereksamensgennemsnittet), der både påvirker dimittendalder og indkomst. Endelig inkluderes også social baggrund i analysen for at tage højde for en eventuel ressource- eller netværksdimension. F.eks. kunne det tænkes, at personer med forældre, der er virksomhedsledere eller ejere, bliver hurtigere færdige, det være sig pga. et forventningspres fra omgivelserne, større økonomiske ressourcer, der gør det muligt at droppe erhvervsarbejde ved siden af studierne, eller fordi det er nemmere at løbe hurtigt gennem studierne, hvis man ved, at der under alle omstændigheder er et job bagefter. Og arvinger vil nok også opnå en pæn indkomst.

De udvalgte variable indgår i en multipel lineær regressionsanalyse, som foruden dimittendalder og de ovenfor beskrevne kontrolvariable også inkluderer dimittendalder kvadreret.⁹ Den afhængige variabel er den naturlige logaritme til bruttoindkomst i 2001, hvilket indebærer at indkomstmæssige ”outliers” vægter lidt mindre i analysen. Analysen er i sin helhed gengivet i appendiks 3.

⁹ Kvadratleddet er inkluderet i analysen for at undersøge, om sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst er kurvilinear, jfr. de norske undersøgelser, der blev omtalt indledningsvis.

Som figur 4 viser, er der stadig en klar sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst. Og sammenhængen er stærkere, jo længere tilbage i tid afslutningstidspunktet for uddannelsen ligger. De to svagt u-formede linjer (1991 og 1993) indikerer, at dimittendalder kvadreret er statistisk signifikant i de to år ($p < 0,05$).

Hvis vi igen som illustration forholder os til indkomstdifferencen i 2001 mellem 24-årige og 31-årige dimittender, viser figuren, at for dem, der blev uddannet i 1985, er indkomsten for de 31-årige dimittender mere end 30 procent lavere end 24-åriges. Blandt dem, der blev kandidater i 1987, er differencen 15 procent, og for 1989-kandidaterne er den 21 procent. For kandidatårgangene 1991, 1993 og 1995 er differencen mellem 24-årige og 31-årige dimittender hhv. 14, 10 og 5 procent i 2001. Den eneste afvigelse i forhold til en antagelse om, at indkomstforskellen bliver større med længere anciennitet, er, at indkomstdifferencen er større blandt 1989-dimittenderne end blandt 1987-dimittenderne.¹⁰

På baggrund regressionsanalysen kan der slås fast, at den statistiske sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst kun i meget begrænset grad kan forklares med, at unge dimittender har højere karakterer, vælger andre uddannelser, eller har en mere privilegeret social baggrund.

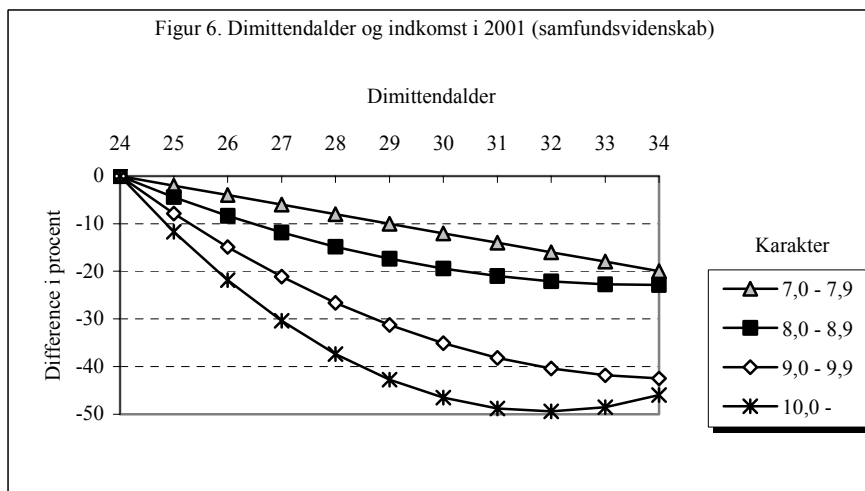
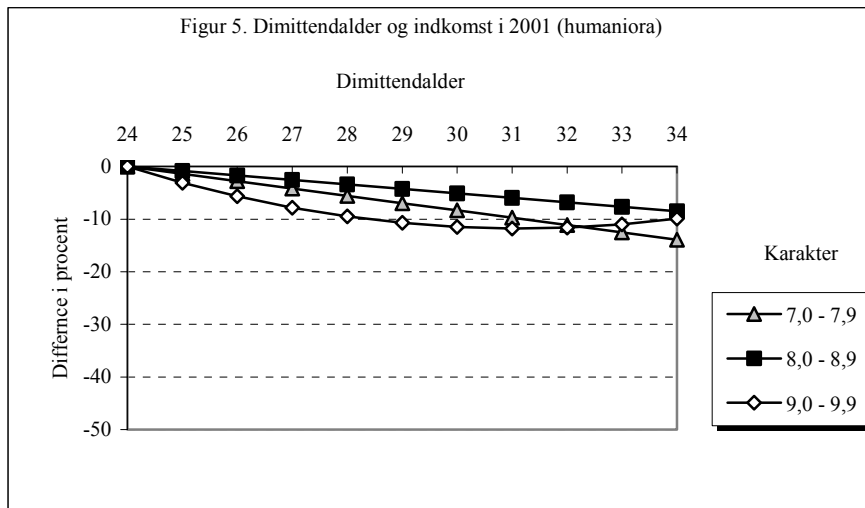
Der er imidlertid grund til at bemærke, at hvert af uddannelsesårene i analysen har forskellig variationsbredde, hvad angår dimittendalder. I 1985 er den 24 -31 år, mens den er 24 – 41 år i 1995. Dette kan have en indvirkning, når man anvender regressionsmodeller og ikke det faktiske gennemsnit. For, hvis der også med 1985 som udgangspunkt var en variation i dimittendalder på 17 år (som i 1995), så kunne man forstille sig, at indkomstnedgangen ville være lidt mindre markant på de højeste alderstrin. Det kunne således være grund til at forvente, at regressionslinjen ville blive lidt mindre stejlt aftagende. Der er dog ingen mulighed for, at det ville forrykke hovedkonklusionen: Den statistiske sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst er stærkere, desto længere man har været på arbejdsmarkedet.

I modellen, der ligger til grund for figur 4, tages der imidlertid ikke højde for, at sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst kan variere mellem enkeltuddannelser og mellem forskellige karakterniveauer. Der kan m.a.o. være et samspil, som den overordnede model ikke afdækker. Det vil være tilfældet, hvis dimittendalder har stor betydning for indkomsten blandt kandidater fra nogle uddannelser og med visse karakterniveauer, men ingen eller en modsat betydning på andre uddannelser og karakterniveauer. Vi skal således i det følgende prøve at specificere sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst: Hvor er den stærkest, og hvor er den svagest?

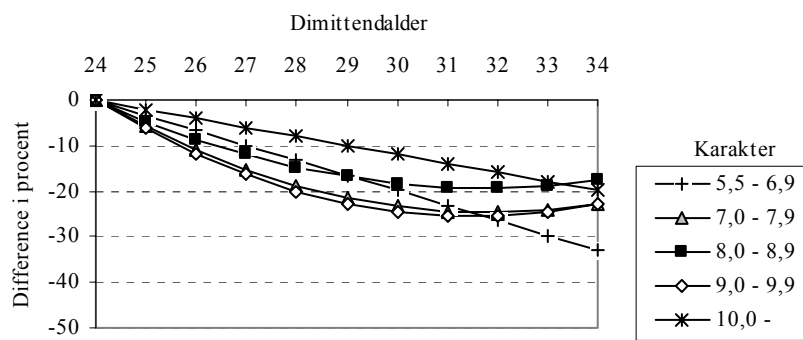
¹⁰ Også denne analyse er gentaget for lønmodtagere alene og kun med lønindkomst (jævnfør appendiks 4 og figur A1). Og tendensen er den samme. Dog ligger 1985 lige over det valgte signifikansniveau ($p=0,08$), og der er ikke en kurvelineær sammenhæng i 1991 og 1993, når lønindkomst er afhængig variabel. Men sammenhængen mellem dimittendalder og løn er, som i analysen af bruttoindkomst, stærkere efter flere år på arbejdsmarkedet, stadig med 1989 som en undtagelse. Generelt er effekten af dimittendalder lidt stærkere i analysen af lønindkomst end i analysen af bruttoindkomst, når man sammenligner år for år.

For at undersøge, om der er samspil, er der lavet separate regressionsanalyser for de 10 forskellige kategorier af universitetsuddannelser hver for sig. For hver uddannelse er der desuden lavet separate analyser for fem forskellige karakterniveauer fra gymnasiet. Resultaterne fra disse 50 regressionsanalyser er gengivet i figurerne 5-12. Kun de uddannelser og de karakterniveauer, hvor der er en statistisk signifikant sammenhæng (på 5-procentniveau) mellem dimittendalder og indkomst, er gengivet i figurerne. Selve regressionsanalyserne findes i appendiks 5.

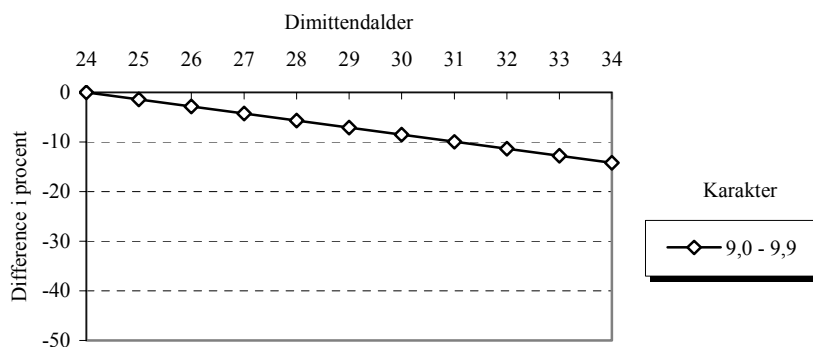
Lægeuddannelsen og øvrige sundhedsuddannelser har ikke fået nogen figur overhovedet, fordi der her ikke er nogen statistisk signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst, uanset hvilket karakterniveau de studerende har haft i gymnasiet. For enkelte andre uddannelser er der kun en statistisk signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst på visse karakterniveauer. Set under et er der en statistisk signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst i knap halvdelen (22) af analyserne. I alle de statistisk signifikante analyser er sammenhængen negativ, hvilket indebærer at indkomsten aftager med højere dimittendalder.

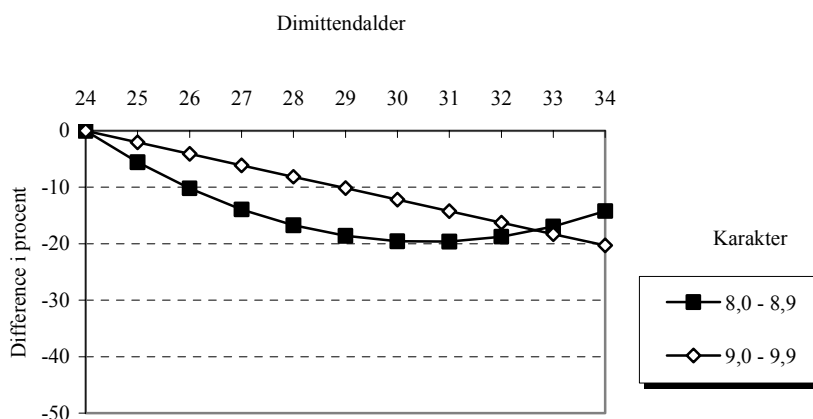
Figur 7. Dimittendalder og indkomst i 2001 (naturvidenskab)

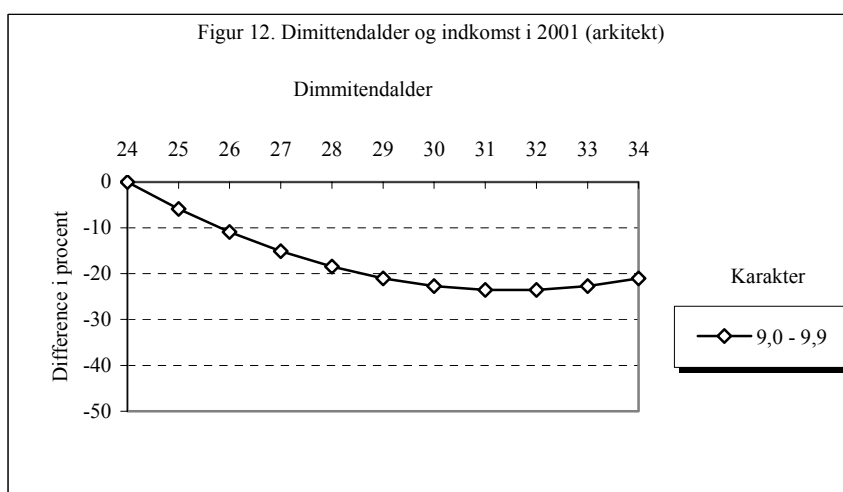
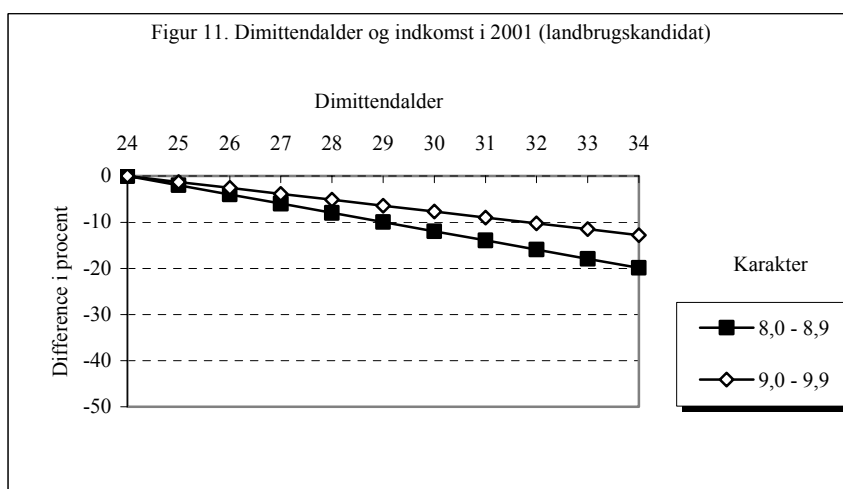
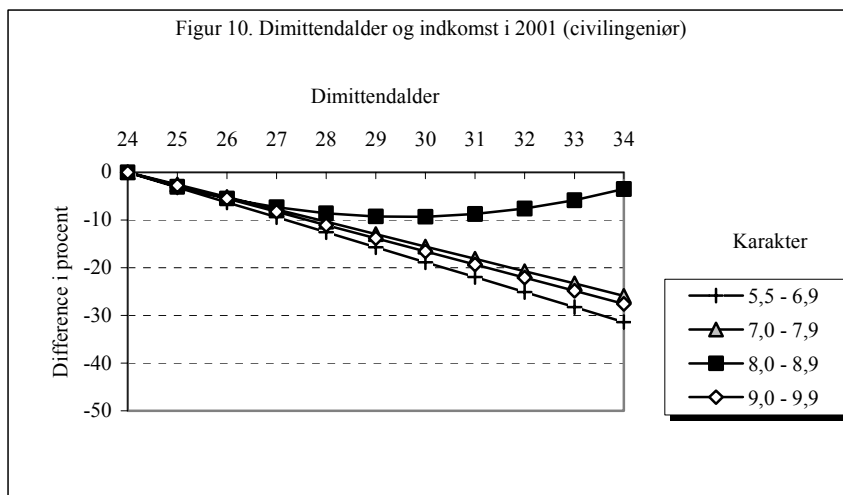

Figur 8. Dimittendalder og indkomst i 2001 (erhvervsøkonomi)

Figur 9. Dimittendalder og indkomst i 2001 (jura)

Før der knyttes kommentarer til enkeltresultater vedrørende forskelle mellem fag, er der grund til at slå fast, at givet undersøgelsens problemstilling, er det resultatet fra alle de 50 separate analyser (statistisk signifikante som ikke-signifikante) set under et, som er mest slående. For *uanset karakterniveau fra gymnasiet, og uanset hvilken længerevarende uddannelse, der*

gennemføres, er der ingen positiv økonomisk effekt af at udskyde afslutningen af uddannelsen. Det bedste, kandidaterne kan håbe på, er at ikke opnå et lavere indkomstniveau end personer med samme uddannelse, der blev færdige i en yngre alder. Det er højst bemærkelsesværdigt, at der blandt 50 separate regressionsanalyser ikke er én, der peger i modsat retning. Der er jo næsten altid en undtagelse fra reglen. Men ikke i dette tilfælde.¹¹

Selvsagt kan man også vende det hele på hovedet: Når der i 28 af 50 analyser ikke er nogen statistisk signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst, kan det tolkes som udtryk for, at det i mange tilfælde ikke er en direkte *ulempe* at udskyde studierne. I hvert fald ikke for indkomsten i det enkelte år - for livsindkomsten er der stadig en gevinst ved tidlig afslutning af studiet. I et humankapitalperspektiv, hvor spørgsmålet er, om udskudt studieafslutning giver en øget humankapital gennem tilegnelse af færdigheder udenfor uddannelsessystemet, må en sådan ikke-sammenhæng imidlertid tolkes som værende negativ. Der er gennemsnitligt ingen målbar gevinst ved de aktiviteter, der er skyld i, at uddannelsen afsluttes sent. Der er i bedste fald tale om spild af tid, set i forhold til humankapitalen. Eller også bliver eventuelle positive effekter modvirket af andre, negative effekter af høj dimittendalder - det kunne f.eks. være nødvendigheden af at prioritere familien, lavere mobilitet etc.

Figurene (5-12) viser, at der er ret store forskelle i betydningen af dimittendalder mellem fag. Mest markant er sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst inden for samfundsvidenskaberne, naturvidenskab og blandt civilingeniører. Det er på disse uddannelser, den negative betydning af en høj dimittendalder er størst for kandidater med nær sagt et hvilket som helst fagligt niveau fra gymnasiet. Blandt samfundsvidenskabelige kandidater, der påbegyndte uddannelsen med et 10-tal fra gymnasiet, tjener en 31-årig dimittend 50 procent mindre end en 24-årig dimittend i 2001. På naturvidenskab og blandt civilingeniører er forskellen mellem 24-årige og 31-årige dimittender 10 – 25 procent i de unges favør, afhængig af karakterniveau. På de humanistiske uddannelser er forskellen mindre, maksimalt 12 procent afhængig af karakterniveau. For juristernes vedkommende er det blandt kandidater i karakterintervallet 8,0 – 9,9 (der dog også tæller langt de fleste), dimittendalder har en betydning. De 31-årige tjener indtil 20 procent mindre end de 24-årige. Også for landbrugskandidaterne findes forskellen i karakterintervallet 8,0 – 9,9, dog med lidt mindre forskelle mellem de yngste og ældste end blandt juristerne. Blandt arkitekter og erhvervsøkonomer er det kun blandt kandidater, der påbegyndte uddannelsen med gymnasiekarakterer omkring 9, at høj dimittendalder har en negativ indvirkning på indkomsten.¹²

¹¹ Der er i det hele taget få positive resultater. Kun i syv af de 50 analyser er koefficienten for dimittendalder positiv. Men ikke i nogen af de syv er sammenhængen statistisk signifikant på 5- procentniveau. De, der kommer nærmest en positiv sammenhæng mellem dimittendalder og bruttoindkomst er erhvervsøkonomer med et middel til lavt karaktergennemsnit fra gymnasiet.

¹² De separate analyser er i tillæg gennemført kun på lønindkomst for lønmodtagere i 2001. Og mønsteret i denne analyse er stort set i overensstemmelse med billedet, der tegner sig på baggrund af figurene 5 -12, jævnfør appendiks 5. Også når det gælder lønindkomst, er det samfundsvidenskaberne, naturvidenskab og civilingeniørerne, der udmærker sig. Det er på disse uddannelser, vi finder flest statistisk signifikante resultater, og hvor

Hvad, der forklarer forskellen i betydningen af dimittendalder mellem fag og mellem personer på forskellige præstationsniveauer, vil ikke blive undersøgt i denne omgang. Formålet her er udelukkende at få et første billede af, hvorledes sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst ser ud.

Der kan dog stadig i princippet sættes spørgsmålstejn ved, om der kan være andre dimensioner ved *tid*, som korrelerer med dimittendalder, og som det valgte analysedesign ikke har taget højde for. Det vil i så fald betyde, at der er målt noget andet end dimittendalder. Alternative forklaringer kunne måske være selve fødselstidspunktet eller alderen på måletidspunktet.

I princippet kunne der tænkes at være en række faktorer, der begunstiger dem, der er født i halvfjerdsene i forhold til dem, der er født i halvtredserne, f.eks. gunstigere sundheds- og ernæringsforhold i opvæksten, forældre med et højere uddannelsesniveaue, en folkeskole, der holder højere kvalitet. Men når videregående uddannelse og karakterer holdes konstant i analysen, elimineres langt hen ad vejen indflydelsen fra sådanne faktorer. For selvom børnene skulle have fået bedre ernæring og en grunduddannelse af højere kvalitet i halvfjerdsene end i halvtredserne, er det sandsynligt, at det også ville påvirke senere skolegang og præstationer. Kontrolleret for uddannelse og karakterer er indflydelsen af sådanne historiske opvækstforskelle antagelig meget begrænset.

Når det gælder alder på måletidspunktet, er det aktuelt i denne sammenhæng, fordi gennemsnitsindkomsten normalt er øgende over livsløbet indtil et punkt, hvor den så aftager hen mod pensionering. Denne kurvelineære sammenhæng mellem alder og indkomst skyldes, at produktiviteten øger mest de første årene på arbejdsmarkedet. De ældste i denne undersøgelse er imidlertid ikke mere end 47 år gamle på måletidspunktet (2001). De er således stadigvæk på toppen indkomstmæssigt. De er endnu ikke kommet over i den fase af deres erhvervsaktive karriere, hvor de evt. støder på væsentlige problemer med at få et nyt job, hvis de ønsker det. Det gælder både den erhvervsaktive befolkning generelt og i endnu større grad dem, der har en længerevarende uddannelse: Akademikerne i den nærværende undersøgelse. Det er derfor ret usandsynligt, at den observerede sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst kan forklares med aldersforskelle på måletidspunktet for indkomst.

sammenhængen mellem dimittendalder og lønindkomst er stærkest. Sammenhængen mellem dimittendalder og løn er faktisk lidt stærkere end sammenhængen mellem dimittendalder og bruttoindkomst for de tre uddannelsesgrupper. Den største afvigelse mellem analysen af løn og analysen af bruttoindkomst findes blandt humanister, hvor det kun er blandt dem med et karaktergennemsnit fra gymnasiet på 7,0 -7,9, at en højere dimittendalder giver lavere løn, mens det altså er en negativ sammenhæng mellem dimittendalder og bruttoindkomst også på karakterniveauerne 8,0 -8,9 og 9 -9,9. Der er desuden grund til at bemærke, at analysen af løn har afdækket én undtagelse fra reglen om en negativ sammenhæng mellem dimittendalder og økonomisk udbytte på arbejdsmarkedet. For blandt erhvervsøkonomer, der kommer fra gymnasiet med et karaktergennemsnit på 5,5 -6,9 (n=251) er der en *positiv* statistisk signifikant sammenhæng mellem dimittendalder og løn. For denne gruppe er det altså en økonomisk fordel at være ældre, når man afslutter uddannelsen. Men det er også den eneste positive sammenhæng, som er bleven afdækket i de til sammen 100 separate analyser (50 på bruttoindkomst, 50 på lønindkomst). Den skal bestemt ikke overses, men ændrer selvsagt ikke på hovedkonklusionen.

Det skal understreges, at vi ikke med ovenstående har elimineret alle tænkelige kontrolvariable. Men det kan i det mindste slås fast, at de kvalifikationer, som opnås gennem sideaktiviteter, der forsinker studieafslutningen, ikke (gennemsnitligt) ser ud til at være en kilde til større værdi på arbejdsmarkedet. Eller også er der andre negative effekter ved høj dimittendalder, der eliminerer eventuelle kvalifikationseffekter - og mere til. Undersøgelsen taler for, at det typisk ikke er arbejdsmarkedsrelevante kvalifikationer, men snarere livskvalitetsrelevante kvalifikationer, der opnås gennem sideaktiviteter, der forsinker studieafslutningen. Livet er andet end arbejde, så det er ikke nødvendigvis så ringe endda - man skal altså blot ikke gøre sig illusioner om, at disse kvalifikationer også har relevans i forhold til arbejdsmarkedet.

Afslutning

På baggrund af resultaterne kan der trygt slås fast: Det er sværere at ramme mere forkert med en hypotese end med hypotesen om, at aktiviteter, der betinger en højere dimittendalder, øger de studerendes humankapital! For det ser ikke ud til, at en højere dimittendalder giver nogle eftertragtede egenskaber, arbejdsgiverne er villige til at betale for, hverken umiddelbart eller på langt sigt. Eller også overgås de positive delasppekter af de negative.

Med udgangspunkt i analyserne kan det naturligvis ikke fuldstændig afvises, at *enkelte* personer med en høj dimittendalder kan have forøget deres værdi på arbejdsmarkedet gennem en reel opkvalificering før og/eller i løbet af studierne. Sabbatår o.l. *kan* utvivlsomt i nogle tilfælde være kvalificerende, afhængig af, hvad aktiviteten bruges til. Men det er under alle omstændigheder undtagelsen, for hovedtendensen på gruppeniveau er, at der ikke er sket en opkvalificering, der (netto) kan omsættes i penge. Gennemsnitligt er der sket det modsatte, eller der er i bedste fald tale om spild af tid, vurderet ud fra en ren økonomisk vinkel. Det er således svært at finde nogen begrundelse for, at den særlige danske kultur med sen afslutning af studierne skulle have nogle positive økonomiske sideeffekter, der kan opveje tabet af arbejdskraft.

At indkomstforskellen efter alt at dømme bliver større over livsløbet, tyder endvidere på, at der er produktivitsforskelle mellem dem, der dimitterer som unge og dem, der er ældre, når de bliver færdige med deres uddannelse, også indenfor samme uddannelse og blandt dem med samme præstationsniveau.

Det skal understreges, at det ikke principielt kan udelukkes, at produktivitsforskellen f.eks. kan skyldes forskelle i motivation og ambitioner, men selv om de tilgængelige data ikke indfanger sådanne dimensioner, må variationen i motivation og ambitioner under alle omstændigheder antages at være mindre i denne undersøgelse end i et gennemsnit af befolkningen. Det skyldes at uddannelsesniveau, uddannelsestype og sågar karakterer holdes

konstant i analyserne; alle tre er faktorer, som kan forventes at variere med motivation og ambitioner.

Et endnu vigtigere forbehold er det, at forskellige værdiorienteringer kan være en mulig forklaring på det faktum, at de yngste dimittender opnår højest indkomst. Man kan forestille sig, at de, der har stærkest præference for økonomiske belønninger, også er dem, der gør sig hurtigst færdig med uddannelsen og bagefter efterstræber en karriere. Forskellige værdiorienteringer kan således både forklare forskellig studieadfærd og indkomstforskelle.

Når man arbejder med registerdata, er der åbenbare begrænsninger netop i forhold til spørgsmål om værdier og holdninger. Registre er vanligvis ”tavs”. De indeholder ikke sådanne oplysninger. Der er oplagt forskelle i værdiorienteringer, men vi kan ikke måle dem. Et definitivt svar kan vi først få, når vi udbygger analysen med andre metoder, herunder interview. Spørgsmålet er imidlertid, hvor sandsynligt det er, at sammenhængen mellem dimittendalder og indkomst skulle kunne forklares med værdiforskelle.

Igen er der indirekte gennemført *en del* kontroller ovenfor. F.eks. må det antages, at studenter, der ikke er så optaget af det materielle, i højere grad vil søge til f.eks. de humanistiske uddannelser, som både har en relativt høj dimittendalder og lav indkomst. Men ovenfor har vi jo også set på betydningen af dimittendalder netop indenfor de enkelte uddannelsesområder. Og som det fremgår af de separate analyser, er der en sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst på nær sagt alle områder. Da det er grund til at tro, at værdiorienteringerne er mere ens blandt kandidater inden hver enkelt uddannelse, end det de er på tværs af alle de lange videregående uddannelser, forekommer det ikke specielt sandsynligt, at værdiorientering alene kan forklare den stærke sammenhæng mellem dimittendalder og indkomst, som er afdækket i denne undersøgelse.

At der er så store indkomstforskelle efter dimittendalder mellem personer med samme videregående uddannelse og samme karakterer fra gymnasiet, kan pege i retning af, at kundskaben fra gymnasiet bliver devalueret, hvis studenterne venter for længe med at påbegynde en videregående uddannelse. Det bekræftes af et større studiefrafald blandt studerende, der har ventet længe med at starte. Hvis kundskaben således devalueres, er samme karakterer fra gymnasiet ikke nødvendigvis en god indikator på præstationslighed mellem to personer, hvor den ene har udskudt uddannelsen, mens den anden har begyndt lige efter gymnasiet.

Det kan være fristende at drage en parallel til sportsverdenen, hvor det er helt indlysende, at to eliteidrætsudøvere på samme præstationsniveau som 19-årige ikke vil være på samme præstationsniveau som 22-årige, hvis den ene fortsatte med at træne under hele perioden, mens den anden holdt pause i tre år. Mon der kan være tale om en sådan sammenhæng også i uddannelsesverdenen?

For at blive klogere på, om udskudt studiestart bidrager til en ”devaluering” af gymnasieeksamen, vil det være nødvendigt at have karaktererne fra de videregående uddannelser, gerne fra hele forløbet. For så kunne både effekten på de første eksamener på den videregående uddannelse og slutresultatet fra den endelige kandidateksamen måles. Det ville

kunne give et fingerpeg om, hvorvidt der sker en devaluering af studentereksamen, og om det tabte i givet fald kan hentes igen i løbet af en længerevarende videregående uddannelse. P.t. er en sådan undersøgelse ikke mulig, fordi Danmarks Statistiks registre ikke indeholder karakterer fra de videregående uddannelser. Fra projektets side arbejdes der imidlertid på, at de videregående uddannelsesinstitutioner frigiver karakterer, som i løbet af projektperioden vil kunne kobles på (et udvidet) registerbaseret datasæt.

Alt i alt er der ringe sandsynlighed for, at vi har at gøre med en spuriøs effekt. Hvad der er *forklaringen* på, at høj dimittendalder ligefrem har en negativ effekt på indkomst, kan vi dog ikke sige noget helt sikkert om på nuværende tidspunkt. Tab af kvalifikationer er en sandsynlig forklaring. Men der kan også være andre mellemliggende mekanismer, f.eks. manglende ønske om eller mulighed til at yde en ekstra indsats pga. familiemæssige forpligtelser. Det vil blive kortlagt i en senere fase af projektet.

Politiske perspektiver

Det er naturligt i forlængelse af analyser som denne at overveje mulige politiske implikationer: Hvilke politikker lægger disse resultater op til? Kan der udledes bestemte politiske anbefalinger? Svaret er, at det er sjældent, man kan drage entydige følgeslutninger. Der er og bliver tale om politiske valg.

Set ud fra et overordnet samfundsøkonomisk perspektiv er hovedudfordringen at få personer med et middel til højt præstationsniveau fra gymnasiet til at komme hurtigere i gang med en videregående uddannelse. For det er her, potentialet antalmæssigt er størst. At svagere elever bruger længere tid som følge af større usikkerhed eller behov for at samle points, er ikke *nødvendigvis* noget samfundsmæssigt økonomisk tab. Det kan til og med tænkes at være en forudsætning for, at de får en videregående uddannelse overhovedet. Til gengæld er der grund til at understrege, at analyserne tyder på, at også disse vil høste en økonomisk gevinst af at blive tidligere færdige med en videregående uddannelse. For også blandt personer med et lavt gymnasiesnit er det de hurtigste, der opnår den højeste indkomst. Stadig med det forbehold, at analyserne ovenfor ikke giver definitive svar, er det således vanskeligt at finde argumenter, der kan understøtte den hidtidige point-ordning for kvote 2-studerende. I givet fald burde der kunne findes andre metoder til indslusning af ansøgere med for lavt gymnasiegennemsnit.

Uden at der skal tages stilling til påtænkte forslag, er der dog én ganske ukontroversiel anbefaling, som tegner sig på basis af ovenstående. Det er oplysning. Man skal bestemt ikke undervurdere, i hvor høj grad de unge reagerer på de oplysninger, de får. Og når det gælder studietider, har fornemmelsen utvivlsomt været - i den offentlige debat, blandt forældre, vejledere og andre - at det vel næppe havde den helt store betydning og måske endda kunne give ekstra kvalifikationer at udskyde studiestarten. Der har ikke hidtil været information fremme om, at det kunne have ganske afgørende betydning for de studerendes økonomiske fremtid. At der -

som resultaterne af nærværende analyse antyder - kan være tale om at leve på helt væsensforskellige økonomiske niveauer livet igennem, dét bryder i hvert fald helt med hidtidige forestillinger.

Selv om økonomiske incitamenter, der virker på lang sigt, kan have begrænset betydning for unge menneskers valg her og nu, så synes der her at kunne være tale om økonomiske incitamenter af en størrelse, som det er svært at ignorere. En bedre "varedeklaration" vedrørende de økonomiske virkninger vil således næppe være uden betydning. I den udstrækning dette kan overflødiggøre, at andre træffer valget for dem via snærende regler, vil det være et plus, både for den enkeltes frihed og for samfundet. Under alle omstændigheder er der tale om et vigtigt supplement.

Referencer

Becker, Gary S. (1993[1964]), *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. 3. ed. Chicago: University Chicago Press.

Globaliseringsrådet (2005), *Uddannelser i verdensklasse – tre tværgående temaer*. Regeringens debatoplæg til møde i Globaliseringsrådet, 1. og 2. december 2005.

Hansen, Marianne Nordli (1995), *Class and Inequality in Norway. The Impact of Social Class Origin on Education, Occupational Success, Marriage and Divorce in the Post-War Generation*. Rapport 95,15. Oslo, Institutt for samfunnsforskning.

Klausen, Trond Beldo (forthcoming), *Et spørsmål om klasse?* Ph.d.-afhandling. Aalborg Universitet.

Klausen, Trond Beldo (2000), "Fører gode karakterer til høyere lønn? – En analyse av sivilingeniører utdannet i perioden 1987 – 95". *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 17, 69 – 75.

Klausen, Trond Beldo (1999b), "Beskytter gode karakterer mot arbeidsløshet? – En analyse av sivilingeniører utdannet i perioden 1987 – 95". *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 16, 177 - 183.

Klausen, Trond Beldo (1999a), *Betydningen av klassebakgrunn og karakterer for utbytte i arbeidsmarkedet – en studie av sivilingeniører og sivilarkitekter utdannet i perioden 1987 - 1997*. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo, Universitetet i Oslo.

Mastekaasa, Arne (2000), "Universitetsutdanning, karakterer og økonomisk suksess." *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 41,4, 523-560.

Politiken (2005), *Studiepladser: Unge vil hurtigere i gang med studierne*. Politiken 28. juli 2005, 1. sektion, s. 6.

Velfærdskommissionen (2005a), *Fremtidens velfærd – sådan gør andre lande*. Analyserapport, marts 2005.

Velfærdskommissionen (2005b), *Fremtidens velfærd – vores valg*. Velfærdskommissionens sluttrapport, december 2005.

VK Regeringen II (2005), *Nye mål. Regeringsgrundlag*.

Appendiks 1. Sammenhængen mellem dimittendalder og bruttoindkomst i 2001 for udvalgte uddannelsesår i perioden 1985-1995. Personer med en lang videregående uddannelse, født i perioden 1954 – 1971. Gennemsnitsindkomst og medianindkomst.

	Uddannelsesår:											
	1985		1987		1989		1991		1993		1995	
	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median
Dimittendalder:												
24 år	661.277	548.678	667.845	547.891	574.860	495.777	542.913	482.240	464.378	430.183	432.641	406.432
25 år	641.157	517.476	603.639	505.605	587.778	495.606	502.594	445.200	480.335	441.068	413.940	395.374
26 år	586.162	491.034	558.993	471.291	519.966	461.365	486.469	431.605	451.258	416.618	399.350	378.879
27 år	550.581	480.757	537.575	477.070	513.550	460.510	462.476	414.483	426.843	387.805	371.991	356.886
28 år	516.675	446.659	508.236	464.404	482.486	438.233	456.136	407.405	415.101	385.894	383.700	357.221
29 år	492.514	427.152	507.629	435.682	461.084	407.639	424.958	394.172	401.453	376.785	376.864	349.792
30 år	454.070	398.620	478.338	410.590	442.263	379.939	398.408	357.702	392.865	367.051	362.508	346.263
31 år	454.666	417.096	426.163	408.162	447.188	380.711	414.482	371.933	382.161	356.518	355.400	334.853
32 år			429.087	383.201	420.515	378.744	401.266	381.256	381.176	354.773	367.622	340.893
33 år			393.271	387.965	390.976	351.851	382.947	356.966	372.789	348.964	361.057	349.321
34 år					376.258	334.437	347.082	346.110	336.403	341.983	327.228	325.645
35 år					375.834	363.319	372.349	352.601	382.563	337.149	386.458	325.064
36 år							359.082	336.921	373.863	372.496	343.993	329.331
37 år							343.774	339.299	352.445	317.936	344.673	321.352
38 år									336.647	323.429	354.731	327.970
39 år									368.910	342.933	364.498	351.576
40 år											336.211	343.477
41 år											338.615	360.919
Total	545.275	463.842	528.826	459.407	497.891	438.565	454.623	409.788	421.736	390.418	381.130	359.938
N	3.376		3.510		3.845		4.698		5.181		6.149	

Appendiks 2. Sammenhængen mellem dimittendalder og lønindkomst i 2001 for udvalgte uddannelsesår. Personer med en lang videregående uddannelse, født i perioden 1954 – 1971.

Kun lønmodtagere. Gennemsnitsløn og medianløn.

	Uddannelsesår:											
	1985		1987		1989		1991		1993		1995	
	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median	Mean	Median
Dimittendalder:												
24 år	583.817	519.616	622.732	543.715	550.465	486.590	513.813	476.316	465.510	432.474	418.504	399.865
25 år	586.458	504.947	564.730	491.708	557.486	489.776	476.706	438.717	466.847	434.183	416.127	394.838
26 år	555.632	481.875	546.257	470.472	503.357	454.931	481.019	428.779	445.159	410.361	395.292	377.694
27 år	528.943	471.481	508.001	468.904	502.348	452.296	459.329	410.295	421.265	386.899	377.275	356.397
28 år	490.896	438.198	484.444	455.385	473.359	426.531	447.950	403.863	411.912	386.414	383.703	357.369
29 år	463.323	409.453	478.292	429.323	432.586	403.202	416.785	390.484	405.502	372.867	370.840	348.501
30 år	439.495	386.953	452.147	403.261	426.450	391.055	397.452	361.302	394.423	367.547	367.199	349.561
31 år	434.667	406.865	428.670	403.892	408.566	381.247	401.378	370.140	386.981	363.745	355.207	336.309
32 år			425.743	379.277	427.654	385.292	388.948	362.276	373.383	363.954	373.585	342.260
33 år			392.778	399.959	399.874	354.872	380.282	360.472	386.401	368.729	366.923	349.280
34 år					365.574	335.157	363.053	343.170	362.552	347.919	324.856	325.368
35 år					387.723	364.353	378.932	357.181	370.095	333.251	342.043	325.380
36 år							348.300	333.199	381.168	366.340	339.253	333.141
37 år							353.376	343.967	350.181	316.042	344.004	316.492
38 år									333.651	319.595	350.193	320.504
39 år									359.119	324.539	360.755	340.120
40 år											334.580	363.165
41 år											357.504	362.367
Total	513.844	453.793	506.226	456.044	482.046	431.892	446.556	405.252	420.421	390.155	380.906	359.754
N	2.825		3.016		3.374		4.186		4.714		5.674	

Appendiks 3. Sammenhængen mellem dimittendalder og bruttoindkomst i 2001 for udvalgte uddannelsesår. Personer med en lang videregående uddannelse, født i perioden 1954 – 1971. Kontrolleret for køn, uddannelsestype, gymnasiekarakterer og social baggrund. OLS regression. Logaritmen til bruttoindkomst i 2001 er afhængig variabel. De, der har mindre end 200.000 i bruttoindkomst i 2001, er udeladt fra analysen.¹³

	Uddannelsesår:											
	1985		1987		1989		1991		1993		1995	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Konstant	12,708	0,065	12,671	0,049	12,700	0,038	12,653	0,034	12,637	,029	12,590	0,021
Dimittendalder (24 år=0)	-0,044	0,011	-0,022	0,006	-0,031	0,004	-0,036	0,008	-0,025	0,006	-0,008	0,002
Dimittendalder ² /10							0,023	0,008	0,014	0,006		
Køn (kvinde=0)	0,320	0,029	0,262	0,018	0,269	0,015	0,235	0,012	0,237	0,010	0,182	0,008
Uddannelsestype (ref.= humaniora)												
Samfundsvidenskab	0,412	0,060	0,281	0,036	0,266	0,028	0,212	0,023	0,188	0,019	0,108	0,015
Naturvidenskab	0,176	0,072	0,152	0,042	0,128	0,031	0,151	0,026	0,071	0,021	0,080	0,016
Erhvervsøkonomi	0,446	0,058	0,403	0,037	0,318	0,029	0,290	0,022	0,253	0,019	0,250	0,014
Jura	0,460	0,051	0,294	0,036	0,246	0,029	0,217	0,024	0,174	0,024	0,157	0,018
Civilingeniør	0,189	0,050	0,200	0,035	0,161	0,029	0,173	0,024	0,152	0,020	0,170	0,016
Civilarkitekt	0,118	0,067	0,101	0,047	0,069	0,039	0,020	0,035	0,033	0,028	0,046	0,024
Landbrugskandidat	0,100	0,059	0,035	0,040	0,121	0,033	0,015	0,029	0,054	0,025	0,042	0,021
Sundhedsvidenskab	0,305	0,053	0,232	0,039	0,261	0,036	0,271	0,032	0,239	0,028	0,268	0,026
Medicin	0,459	0,068	0,397	0,037	0,426	0,030	0,327	0,025	0,298	0,024	0,256	0,021
Højere forsvarsuddannelse	0,189	0,081	0,521	0,376	0,340	0,145	0,193	0,056	0,198	0,037	0,221	0,032
Karakterniveau (5,5-6,9=0)	0,014	0,014	0,049	0,010	0,034	0,008	0,030	0,007	0,024	0,006	0,020	0,005
Faderens erhverv (ref. =arbejder)												
Virksomhedsleder	0,071	0,044	0,069	0,030	0,077	0,025	0,070	0,021	0,043	0,019	0,031	0,016
Akademiker og højere funk.	0,067	0,042	0,039	0,029	0,021	0,022	0,079	0,019	0,034	0,016	0,018	0,013
Mellemfunktionær	0,100	0,041	0,048	0,028	0,015	0,022	0,049	0,019	0,022	0,016	0,018	0,012
Bonde og fisker	0,079	0,049	0,007	0,035	-0,000	0,028	-0,003	0,024	0,010	0,022	-0,000	0,018
Lavere funktionær	0,086	0,048	0,010	0,033	0,053	0,026	0,066	0,022	0,019	0,019	0,005	0,015
R ² (justeret)	0,209		0,211		0,236		0,210		0,214		0,210	
N	1.310		2.225		2.861		3.644		3.981		4.630	

Note: Koefficienter markeret med fed skrift er statistisk signifikant på 5-procentniveau (p<0,05).

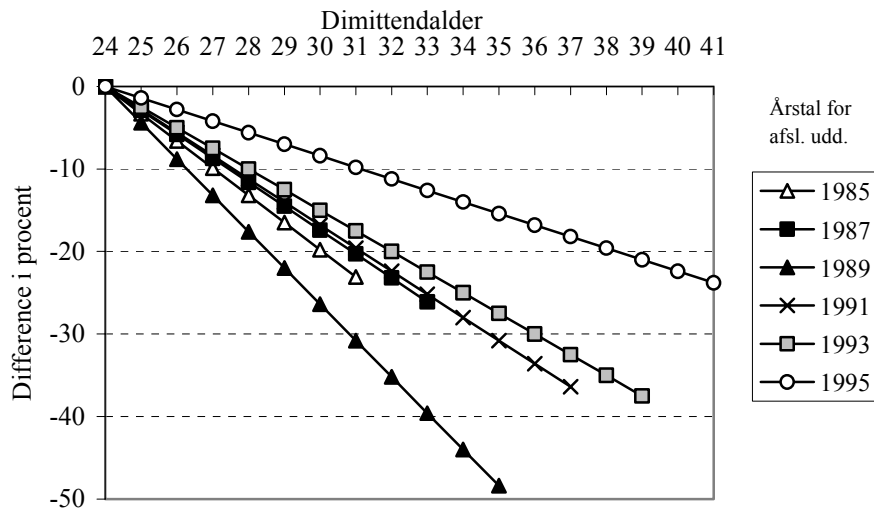
¹³ Der er gennemført en tilsvarende analyse, som den i appendiks 3, uden indkomstgrænsen, hvor de få personer på overførselsindkomst i stedet er sorteret fra på baggrund af deres stillingskode. Resultaterne fra den analyse er så at sige identisk med den i appendiks 3, bortset fra at den negative sammenhæng mellem dimittendalder og bruttoindkomst er stærkere i 1989 (-0,041 vs. -0,031), og at dimittendalder kvadreret ikke er statistisk signifikant på 5-procentniveau i 1993.

Appendiks 4. Sammenhængen mellem dimittendalder og lønindkomst i 2001 for udvalgte uddannelsesår. Personer med en lang videregående uddannelse, født i perioden 1954 – 1971. Kontrolleret for køn, uddannelsestype, gymnasiekarakterer og social baggrund. OLS regression. Logaritmen til lønindkomst i 2001 er afhængig variabel. Kun lønmodtagere. Ingen mindsteløn eller grænse for arbejdstid.

	Uddannelsesår:											
	1985		1987		1989		1991		1993		1995	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Konstant	12,586	0,110	12,601	0,080	12,588	0,071	12,473	0,053	12,464	0,069	12,346	0,056
Dimittendalder (24 år=0)	-0,033	0,019	-0,029	0,010	-0,044	0,007	-0,028	0,005	-0,025	0,006	-0,014	0,005
Køn (kvinde=0)	0,316	0,051	0,262	0,030	0,292	0,027	0,275	0,020	0,289	0,027	0,258	0,023
Uddannelsestype (ref.= humaniora)												
Samfundsvidenskab	0,438	0,098	0,349	0,057	0,336	0,051	0,258	0,037	0,322	0,049	0,217	0,039
Naturvidenskab	0,220	0,118	0,232	0,066	0,227	0,056	0,223	0,041	0,177	0,054	0,154	0,043
Erhvervsøkonomi	0,492	0,096	0,465	0,059	0,395	0,053	0,335	0,036	0,344	0,047	0,351	0,038
Jura	0,383	0,087	0,244	0,058	0,228	0,054	0,221	0,039	0,251	0,060	0,290	0,047
Civilingeniør	0,200	0,083	0,262	0,055	0,233	0,053	0,201	0,038	0,279	0,050	0,310	0,042
Civilarkitekt	-0,027	0,114	0,068	0,077	0,129	0,073	0,067	0,059	0,185	0,072	0,009	0,065
Landbrugskandidat	0,087	0,099	0,005	0,066	0,151	0,062	0,061	0,048	0,119	0,064	0,159	0,058
Sundhedsvidenskab	0,208	0,096	0,163	0,067	0,277	0,070	0,304	0,055	0,407	0,072	0,286	0,070
Medicin	0,365	0,124	0,435	0,062	0,507	0,056	0,357	0,043	0,469	0,062	0,400	0,056
Højere forsvarsuddannelse	0,250	0,133	0,584	0,591	0,429	0,259	0,293	0,091	0,360	0,094	0,401	0,088
Karakterniveau (5,5-6,9=0)	0,036	0,025	0,060	0,017	0,021	0,015	0,036	0,011	0,024	0,015	0,041	0,013
Faderens erhverv (ref. =arbejder)												
Virksomhedsleder	-0,052	0,076	-0,013	0,051	0,095	0,046	0,134	0,035	-0,044	0,048	-0,001	0,044
Akademiker og højere funk.	0,060	0,072	0,000	0,048	0,046	0,041	0,121	0,031	-0,022	0,041	-0,038	0,034
Mellemfunktionær	0,089	0,070	-0,025	0,047	0,043	0,041	0,083	0,030	-0,003	0,040	0,015	0,034
Bonde og fisker	0,035	0,085	-0,035	0,056	0,049	0,052	0,050	0,040	-0,026	0,056	-0,060	0,049
Lavere funktionær	0,035	0,084	-0,020	0,055	0,112	0,048	0,111	0,036	-0,007	0,047	0,019	0,041
R ² (justeret)	0,093		0,120		0,115		0,127		0,070		0,074	
N	1.158		2.020		2.666		3.480		3.919		4.680	

Note: Koefficienter markeret med fed skrift er statistisk signifikant på 5-procentniveau ($p < 0,05$).

Figur A1. Sammenhængen mellem dimittendalder og lønindkomst
2001, lønmodtagere (LVU)

Appendiks 5. Sammenhængen mellem dimittendalder og bruttoindkomst i 2001 per uddannelsestype og karakterniveau fra gymnasiet. Personer med en lang videregående uddannelse, født i perioden 1954 – 1971, uddannet i perioden 1985-1995. Kontrolleret for uddannelsesår (anciennitet). OLS regression. Logaritmen til bruttoindkomst i 2001 er afhængig variabel. De, der har mindre end 200.000 i bruttoindkomst i 2001, er udeladt fra analysen.¹⁴

	Karakterniveau fra gymnasiet:									
	5,5 -6,9		7,0 -7,9		8,0 -8,9		9,0 -9,9		10,0 +	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
HUMANIORA:										
Konstant	12,743	0,084	12,768	0,033	12,691	0,018	12,759	0,022	12,739	0,036
Dimittendalder (24 år=0)	-0,018	0,011	-0,014	0,004	-0,008	0,003	-0,033	0,008	-0,007	0,006
Dimittendalder ²							0,002	0,001		
Uddannelsesår (1995=0)	0,015	0,009	0,009	0,004	0,020	0,002	0,022	0,002	0,023	0,006
R ²	0,064		0,034		0,061		0,068		0,045	
N	101		658		1.683		1.506		357	
SAMFUNDSVIDENSKAB:										
Konstant	12,995	0,129	12,897	0,039	12,953	0,029	13,089	0,032	13,233	0,064
Dimittendalder (24 år=0)	-0,024	0,016	-0,020	0,005	-0,047	0,011	-0,082	0,013	-0,125	0,025
Dimittendalder ²					0,002	0,001	0,004	0,001	0,008	0,002
Uddannelsesår (1995=0)	0,004	0,014	0,038	0,005	0,049	0,003	0,048	0,004	0,044	0,008
R ²	0,011		0,112		0,161		0,199		0,181	
N	113		825		1.853		1.394		348	
NATURVIDENSKAB:										
Konstant	12,970	0,106	12,975	0,063	12,926	0,033	13,020	0,032	12,966	0,044
Dimittendalder (24 år=0)	-0,033	0,012	-0,063	0,021	-0,050	0,012	-0,068	0,014	-0,020	0,009
Dimittendalder ²			0,004	0,002	0,003	0,001	0,004	0,001		
Uddannelsesår (1995=0)	0,027	0,012	0,025	0,005	0,032	0,003	0,027	0,004	0,034	0,008
R ²	0,173		0,081		0,106		0,093		0,084	
N	71		472		1.198		971		295	
ERHVERVSØKONOMI:										
Konstant	12,793	0,084	12,887	0,029	12,938	0,020	13,034	0,028	13,125	0,091
Dimittendalder (24 år=0)/10	0,225	0,122	0,099	0,052	0,088	0,046	-0,142	0,069	-0,479	0,249
Uddannelsesår (1995=0)	0,056	0,011	0,047	0,004	0,048	0,003	0,054	0,005	0,078	0,018
R ²	0,83		0,87		0,84		0,93		0,145	
N	259		1.527		2.643		1.208		160	
JURA:										
Konstant	13,176	0,377	13,059	0,114	12,951	0,051	12,911	0,022	12,953	0,040
Dimittendalder (24 år=0)	-0,029	0,041	-0,024	0,014	-0,060	0,017	-0,020	0,005	-0,007	0,010
Dimittendalder ²					0,005	0,002				
Uddannelsesår (1995=0)	-0,007	0,041	0,020	0,012	0,040	0,005	0,046	0,003	0,057	0,007
R ²	-0,87		0,71		0,113		0,125		0,132	
N	18		144		1.023		1.875		450	

Note: Koefficienter markeret med fed skrift er statistisk signifikant på 5-procentniveau (p<0,05).

¹⁴ Der er lavet analyser både med og uden kvadratleddet til dimittendalder. I de tilfælde, sammenhængen ikke er statistisk signifikant, hverken med eller uden kvadratleddet, gengives analysen uden kvadratleddet.

Appendiks 5, forts.

	Karakterniveau fra gymnasiet:									
	5,5 -6,9		7,0 -7,9		8,0 -8,9		9,0 -9,9		10,0 +	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
CIVILINGENIØR:										
Konstant	13,110	0,080	13,004	0,026	12,997	0,016	13,005	0,016	13,118	0,039
Dimittendalder (24 år=0)	-0,031	0,015	-0,027	0,006	-0,034	0,009	-0,028	0,005	-0,020	0,012
Dimittendalder ²					0,003	0,001				
Uddannelsesår (1995=0)	0,003	0,009	0,029	0,003	0,029	0,002	0,034	0,002	0,023	0,007
R ²	0,033		0,111		0,090		0,111		0,043	
N	121		1.134		2.586		2.004		351	
SUNDHEDSVIDENSKAB:										
Konstant	13,175	0,554	12,985	0,104	12,913	0,030	12,935	0,033	12,898	0,121
Dimittendalder (24 år=0)	-0,025	0,056	-0,009	0,015	0,007	0,007	-0,010	0,009	-0,024	0,032
Uddannelsesår (1995=0)	0,041	0,048	0,018	0,010	0,020	0,004	0,022	0,005	0,022	0,014
R ²	0,073		0,028		0,026		0,045		0,044	
N	16		181		960		554		39	
MEDICIN:										
Konstant	13,040	0,354	13,014	0,197	12,909	0,055	12,901	0,029	13,022	0,050
Dimittendalder (24 år=0)	0,000	0,035	-0,008	0,018	0,008	0,007	0,008	0,005	-0,015	0,009
Uddannelsesår (1995=0)	0,018	0,044	0,061	0,019	0,049	0,005	0,047	0,003	0,032	0,005
R ²	-0,196		0,183		0,138		0,174		0,116	
N	11		91		799		1.396		364	
CIVILARKITEKT:										
Konstant	12,898	0,209	12,817	0,065	12,749	0,037	12,923	0,055	12,727	0,095
Dimittendalder (24 år=0)	-0,024	0,023	-0,003	0,008	-0,006	0,006	-0,063	0,020	0,017	0,019
Dimittendalder ²							0,004	0,002		
Uddannelsesår (1995=0)	0,028	0,021	0,015	0,007	0,023	0,004	0,025	0,006	0,025	0,014
R ²	0,111		0,014		0,058		0,078		0,033	
N	43		297		526		409		59	
LANDBRUGSKANDIDAT:										
Konstant	12,952	0,291	12,667	0,071	12,803	0,036	12,839	0,027	12,786	0,068
Dimittendalder (24 år=0)	-0,032	0,034	-0,004	0,011	-0,020	0,006	-0,013	0,005	-0,014	0,013
Uddannelsesår (1995=0)	-0,009	0,037	0,048	0,008	0,027	0,004	0,024	0,004	0,035	0,010
R ²	-0,058		0,178		0,083		0,064		0,085	
N	20		177		849		926		162	

Note: Koefficienter markeret med fed skrift er statistisk signifikant på 5-procentniveau ($p < 0,05$).

CCWS Working papers

<i>No.</i>	<i>Author</i>	<i>Title</i>
1-1998	Peter Taylor-Gooby	Risk and Welfare
2-1998	Peter Taylor-Gooby	Markets and Motives: Implications for Welfare
3-1998	Wim van Oorschot	The reconstruction of the Dutch Social Security System 1980-2000: Retrenchment and Modernization
4-1998	Jrrgen Goul Andersen, Knut Halvorsen, Per H. Jensen, Asbjrrn Johannessen, Olli Kangas, Gunnar Olofsson and Einar qverbye	Unemployment, Early Retirement and Citizenship: Marginalisation and Integration in the Nordic Countries
5-1998	Jochen Clasen	Unemployment Insurance and Varieties of Capitalism
6-1998	Peter Taylor-Gooby	When is an Innovation? Recent Pension Reform in France, Germany, Italy and the UK
7-1999	Per H. Jensen	Activation of the unemployed in Denmark since the early 1990s. Welfare of Workfare?
8-1999	Knut Halvorsen	Unemployment in disguise: The case of Norway
9-1999	Knut Halvorsen	Labour force status of married/-cohabiting couples in Norway: Associations and explanations of (un)employment homogamy
10-2000	Pernille DrewsgDd Srrensen & Jan Bendix Jensen	VFsentligste Fndringer i ret og pligt til aktivering i 90'erne. Ikke-forsikrede kontanthjFlpsmodtagere
11-2000	Sanne Lund Clement	Dansk forskning om frrtidspensionister og medborgerskab
12-2000	Per H. Jensen	Velfrdens variationer, dynamikker og effekter
13-2000	Jrrgen Goul Andersen	Velfrdens veje i komparativt perspektiv
14-2000	Jrrgen Goul Andersen	Change without Challenge?
16-2000	Jrrgen Goul Andersen	Borgerne og sygehusene
17-2000	Martin D. Munk	Social Inequality in the Welfare State
18-2000	Asbjrrn Johannesen	Velferd uten begrensinger? Velferdsreformer i Norge pD1990-2000
19-2000	Per H. Jensen	The Danish Leave-of-absence schemes - Origins, functioning and effets from a gender perspective
20-2001	Olli E. Kangas	Why are some welfare states more robust than other? Potentiality for changes
21-2001	Einar Overbye	Political equilibria, near substitutes, and the provision of income security in old age
22-2002	Jrrgen Goul Andersen with Jan Bendix Jensen	Different Routes to Improved Employment in Europe

23-2002	Jrrgen Goul Andersen	Coping with Long-Term Unemployment: Economic security, labour Market Integration and Well-being. Results from a Danish Panel Study, 1994-1999
24-2002	Christian Albrekt Larsen	Challenging the Hegemonic Discourse of Structural Unemployment. - <i>An Analysis of Barriers on the Labour Market based on a Danish Panel Study.</i>
25-2002	Jrrgen Goul Andersen	Ambivalent values: The value foundations of the universal welfare state, citizens', and potentials for change
26-2002	Christoffer Green-Pedersen	The Dependent Variable Problem within the Study of Welfare State Retrenchment: Defining the problem and looking for solutions
27-2002	Jrrgen Goul Andersen & Christian Albrekt Larsen	Pension politics and policy in Denmark and Sweden: Path Dependencies, Policy Style, and Policy Outcome
28-2002	Christian Albrekt Larsen	Forskellige ledige og forskellige problemer: En eksplorativ korrespondanceanalyse
29-2002	Hans Ole Stoltenborg	HjemmehjFlp i Danmark En forskningsoversigt med fokus pDlovgivning, omfang, organisering og kvalitet
30-2002	Christian Albrekt Larsen	Magt, politik og beslutning i dansk pensionspolitik
31-2003	Christoffer Green-Pedersen	Still there but for how long?: The counter-intuitiveness of the universal welfare model and the development of the universal welfare state in Denmark
32-2004	Knut Halvorsen	How to combat unemployment?
33-2004	Christian Albrekt Larsen	Blessing or Blame? Public attitude to Nordic 'workfare' in the 1990s
34-2005	Wim van Oorschot	Immigrants, Welfare and Deservingness Opinions in European Welfare States
35-2005	Wim van Oorschot	On the cultural analysis of social policy
36-2005	Wim van Oorschot	A European Deservingness Culture? Public deservingness perceptions in European welfare states
37-2006	Trond Beldo Klausen	Humankapital. Hvad betyder dimittendalder for indkomsten?